

Prethodno priopćenje

Primljeno: 15. IV. 2024.

Prihvaćeno: 8. V. 2024.

UDK

930.85-056.87(497.5)“17/18“

364Patačić, E.

929.7Patačić

<https://doi.org/10.33604/sl.18.34.6>

Grofica Eleonora, istaknuta donatorica i dobročiniteljica iz plemićke obitelji Patačić

Jasmina Lukec Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb jasmina.lukec@lzmk.hr

SAŽETAK: U radu će se prikazati djelovanje i značaj grofice Eleonore Patačić, posljednje članice obitelji, za svekoliku hrvatsku kulturnu povijest. Kći Katarine Patačić, koja je u hrvatskoj književnoj historiografiji upamćena kao naručiteljica i redaktorica zbirke *Pesme horvatske* (1781), prvoga svjetovnog djela u hrvatskoj književnosti sa ženskim imenom kao priređivačem/redaktorom te najvažnija zbirka svjetovne lirike u kajkavskoj književnosti XVIII. stoljeća, potom supruga Bartola Patačića, koji je obavljao visoke političke i državničke poslove te u narodu uživao »sveopći ugled i ljubav«, cijeli je život posvetila humanitarnom radu. Na temelju dostupne literature te arhivskih istraživanja pokazat će se Eleonorin donatorski rad (novčani prilozi za izgradnju sakralnih objekata, podizanje nadgrobnih ploča članovima obitelji, donacija naslijeđene obiteljske knjižnice današnjoj Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu u dvama navratima), kao i dobrotvorna uloga, koja se ogleda u osnivanju najstarijega hrvatskoga dobrotvornoga društva u Varaždinu 1828., potom u zahtjevima iz oporuke kojima je grofica propisala da se postojeća novčana sredstva dodijele svima potrebitima na brojnim obiteljskim posjedima. Nakon smrti supruga Bartola 1817., grofica je realizirala i njegovu zamisao o osnivanju zaklade za pomoć kmetovima, ostavivši im posjede Vidovec, Gušcerovec, Kalnik i Martijanec. Kao cijenjenoj dobrotvorki i ljubiteljici narodnoga jezika, djela su joj posvetili Josip Vračan (1823), Filip Smolec (1823) i Dragutin Rakovac (1831. i 1832), pa se u radu u transkribiranu obliku donose pojedini odlomci iz njihovih djela, kao i nekoliko anonimnih prigodnica upućenih Eleonori i članovima njezine obitelji, a sastavljenih u povodu imendana/rodendana.

Ključne riječi: Eleonora Patačić; Bartol Patačić; donatorica; dobročiniteljica; prigodnica

1. Uvod

Obitelj Patačić relativno je kasno stekla magnatski status (barunat 1706., a grofovsku diplomu 1735). Baruni i grofovi Patačić dva su ogranka mlađe grane roda. Utemeljitelj je grofovskoga ogranka, članovi kojega su uglavnom obavljali političke i državničke poslove, Baltazar Patačić (1633–1719), dok je barunski ogranak, uglavnom posve-

 <https://orcid.org/0000-0002-5397-9916> [Jasmina Lukec]

 <https://ror.org/00vjz3318> [Leksikografski zavod Miroslav Krleža]

ćen vojničkoj karijeri, utemeljio Ladislav (1651–1705). Eleonora Patačić potječe iz barunskoga ogranka mlađe grane, a udala se za Bartola Patačića, posljednjega grofa i posljednjega muškoga potomka cjelokupna roda (Maček 2006b, 14, 37, 39). Barunski ogranak u vlasništvu je imao posjede u Vinici, Trnovcu i Vidovcu, središnjem posjedu, a Eleonora je s majčine strane naslijedila još Guščerovec i Kalnik te palaču u Varaždinu. Bartol, kao izdanak grofovskoga ogranka, posjedovao je Vrbovec, Rakovec, Martijanec i Hrastovljan, jednu obiteljsku palaču u Varaždinu i dvije u Zagrebu. Na temelju dostupne literature te arhivskih istraživanja (građa iz osobnoga fonda Josipa Matasovića te uglavnom anonimna rukopisna pjesnička djela prigodnoga karaktera, posvećena Eleonori, njezinu suprugu Bartolu i istoimenoj svekrvi Eleonori) pokazat će se Eleonorin donatorski rad (novčani prilozi za izgradnju župnoga dvora u Vrbovcu 1819., crkve sv. Vida u Vidovcu i crkve sv. Antuna u Guščerovcu 1823., podizanje nadgrobnih ploča članovima obitelji, donacija naslijeđene obiteljske knjižnice prethodnici današnje Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu 1818. i 1835), kao i dobrotvorna uloga, koja se ogleda u osnivanju najstarijega hrvatskoga dobrotvornoga društva u Varaždinu 1828., glavna zadaća kojega je bila prikupljanje sredstava za izgradnju bolnice, pomaganje slabih i nemoćnih, starih, siročadi te bolesnika, bez obzira na vjeru, stalež ili narodnost, potom u zahtjevu iz oporuke kojim je grofica propisala da se poslije njezine smrti kmetovima izbrišu postojeći dugovi te da se novčana sredstva dodijele siromašnima, službenicima i služinčadi na brojnim obiteljskim posjedima.

Slika 1. Portret Eleonore Patačić, ulje na platnu, Johann Daniel Donat (?), Hrvatski povijesni muzej, Zbirka slika, grafika i skulptura / Portrait of Eleonora Patačić, oil on canvas, Johann Daniel Donat (?), Croatian History Museum, Collection of Paintings, Graphics and Sculpture

2. Eleonora Patačić, kći slavne Katarine Patačić

Eleonora Patačić, kći Franje Patačića (1738–1776) i Katarine Keglević (1745–1811),¹ rođena je 19. I. 1770. u Vidovcu, a krštena 20. II. te godine u župi sv. Nikole u Varaždinu (Maček 2004, 166–167 i 189–190; 2006b, 39).² Njezina je majka Katarina skupljačica pjesama zbirke *Pesme horvatske*, nastale 1781. u Varaždinu.³ U hrvatskoj književnoj historiografiji ta se zbirka određuje kao prvo svjetovno djelo u hrvatskoj književnosti sa ženskim imenom kao priređivačem/redaktorom te kao najvažnija zbirka svjetovne lirike u kajkavskoj književnosti XVIII. stoljeća (Fališevac 2003, 134; Bogdan 2012, 13). Danas prevladava mišljenje kako je Katarina samo prikupila i priredila pjesme, iz čega proizlazi da bi ona bila naručiteljica i redaktorica, a ne autorica pjesmarice (Bogdan 2012, 13).⁴ Zbirka sadržava 31 pjesmu, a sastavljena je od dvaju različitih dijelova. U prvom dijelu, koji obuhvaća 10 pjesama, glavna je tema odnos zaljubljena muškarca prema djevojci, dok drugi dio zbirke obuhvaća 20 pjesama, od kojih je za njih 15 T. Bogdan predložke pronašao u arijama Pietra Metastasisija, carskoga pjesnika na bečkom dvoru u XVIII. stoljeću.⁵

Josip Matasović u studiji *Prilog genealogiji Patačića*, objavljenoj u *Narodnoj starini* 1930. navodi da je Eleonorina⁶ majka Katarina na unutrašnjim stranicama

¹ Puno joj je ime Marija Katarina Ana Poliksena Rozalija Apolonija Barbara grofica Keglević od Buzina (Maček 2004, 160).

² U literaturi je grofica Patačić često zamijenjena sa svojom svekrvom identična imena (Eleonora Patačić, rođena Rindsmaul), primjerice kod Stjepana Beloševića (1926, 76–77), Vjekoslava Noršića (1927, 163) i Alojza Jembriha (2004, 89). Baltazar Adam Krčelić navodi da Eleonorina svekrva potječe iz ugledne štajerske obitelji (1952, 523).

³ Čuva se u NSK, u Zbirci rukopisa i starih knjiga, sign. R 4087. Tiskom je objavljena 1991, a rukopis je za tisak priredio i pogovor napisao Alojz Jembrih. God. 1851. rukopis, koji mu je bio poklonjen nakon Eleonorine smrti, Narodnom muzeju u Zagrebu poklonio je Zdenčaj Skender. V. u: *Narodne novine*. 1851, 17 (225), I. X, 650.

⁴ O problemu autorstva zbirke nezaobilazni su radovi: Fancev, Franjo. 1937. »Kmet-muž u hrvatskoj dopreporodnoj poeziji«. *Savremenik*, 26 (12), 425–432; Šojat, Olga. 1971. »„Pesme horvatske“ i Katarina Patačić«. *Forum*, 10 (7–8), 131–136; Fališevac, Dunja. 1991. »Pesme horvatske Katarine Patačić«. *Kaj*, 24 (5–6), 30–34; Tomasović, Mirko. 1993. »„Ljubčica uskok“ Katarine Patačić«. *Dani Hvarskega kazališta*, 19 (1), 146–153; Fališevac, Dunja. 1995. »Pesme horvatske Katarine Patačić kao zbornik rokokopopijevaka«. U: *Smiješno & ozbiljno u staroj hrvatskoj književnosti*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 105–125; Bogdan, Tomislav. 2012. »Pesme horvatske i predlošci strani«. U: *Perivoj od slave*. Zbornik Dunje Fališevac (ur. Bogdan, Tomislav, Ivana Brković, Davor Dukić, Lahorka Plejić Poje). Zagreb: FF press, 13–26.

⁵ Pri kraju studije Bogdan donosi prepjeve iz *Pesama horvatskih* te njihove talijanske izvornike (str. 21–26).

⁶ Pišući o Eleonori, Matasović u bilješci 43 najavljuje da će o njoj u *Narodnoj starini* objaviti »poseban članak« (1930, 432). Tekst nikad nije objavljen, iako je u Matasovićevu osobnom fondu [Hrvatski državni arhiv, sign. HR-HDA-1059/7] u kutiji 101, u par većih i manjih kuverti, sačuvano nekoliko bilježaka koje su, očito, trebale poslužiti kao građa za spomenuti članak.

molitvenika *L' Ange Conducteur dans les Prières et exercices de piété...* (Liege 1754), koji je imala u obiteljskoj knjižnici, na njemačkom jeziku zabilježila događaje iz obiteljskoga života (imena djece, njihove krsne kumove i godine smrti djece), počevši od 1763., kad se vjenčala, pa do 1776., kad joj je umro suprug Franjo. Za Eleonoru je zapisala: »1770. den 19t Februarij im Zeichen des Schüzers ist geboren Maria Tochter welche in der Tauf die Nahmen Eleonora Susanna bekommen hat. Gefatter waren zway Bettler« (Matasović 1930, 430). Katarinini rodoslovni podatci četiri godine poslije tiskani su i u *Vjesniku Kr. državnog arhiva u Zagrebu (Prilog rodopisu grofova Patačić, 6, 207–208, autor P. L.)*, a prenio ih je i A. Jembrih (1991, 11–13; 2004, 83).⁷

Eleonora je imala četiri brata – Friderika (Fridrika) Vinka Mariju, Adama Ferdinanda Roka, Kazimira Ignjata i Ignjata Kajetana – i tri sestre: Rozu Anu Josipu, Tereziju Ivanu Anu Mariju i Mariju Julijanu Apoloniju.⁸ Brat Fridrik (1765–1810), za kojega E. Laszowski navodi da je zaslužan za razvoj školstva u Hrvatskoj (1921, 44), umro je u Vidovcu, gdje je i pokopan u obiteljskoj grobnici župne crkve sv. Vida. Ta je crkva građena na mjestu stare, u razdoblju od 1820. do 1829., a izgradnju je pomagala upravo Eleonora, koja je ondje, kod ulaza u svetište, bratu Fridriku postavila nadgrobnu ploču s natpisom:

C. Friderico Patachich
hoc monumentum merens
posuit soror Eleonora
nata nuptaue
Patachich
oko 1820.

[Kukuljević 1891, br. 1052, str. 307]

Eleonorina majka Katarina pokopana je 1811. u crkvi sv. Antuna u Gušcerovcu, koja je u to doba filijala župe u Svetom Petru Orehovcu.⁹ Patačići su bili vlasnici posjeda Gušcerovec,¹⁰ ujedno i patroni spomenute crkve. God. 1811. Eleonora je majci u crkvi

⁷ Molitvenik je bio pohranjen u Arhivu Družbe »Braća Hrvatskoga Zmaja« (Matasović 1930, 429). Autor P. L. 1934. navodi i dodatne podatke: da ga je Vladimir Halper Sigetski darovao Družbi i da se čuva pod signaturom M. S. C. b 349 (P. L., 1934, 207). Danas se čuva u depou Hrvatskoga državnoga arhiva, ali u njemu nedostaje Katarinin autograf. Na dragocjenim informacijama o molitveniku zahvaljujem Mislavu Grgiću, Zmaju Strossmayerskom i velikom meštru Družbe »Braća Hrvatskoga Zmaja«, te Ladislavu Dobrici, arhivskom savjetniku u Hrvatskom državnom arhivu.

⁸ O Elenorinoj braći v. u: Maček, Pavao. 2004. *Rod Patačića od Zajezde – rodoslovna rasprava*. Zagreb: Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije »Γkalčić«, 164–168. i Maček, Pavao. 2006a. »Rodoslovlje barunskog ogranka Patačića od Zajezde«. *Kaj*, 39 (5–6), 148–150.

⁹ O župi sv. Petra Apostola u Svetom Petru Orehovcu v. u: Škvorc, Đuro. 2005. »Župa svetog Petra Apostola u Svetom Petru Orehovcu«. *Cris*, 7 (1), 123–133.

¹⁰ O Gušcerovcu dragocjene podatke (povijesni pregled, arheološki nalazi, crkva sv. Antuna, oprema i liturgijski predmeti) dali su Žarko Domljan, Željko Tomičić, Katarina Horvat-Levaj, Doris

dala postaviti grobnu ploču (ugrađena kod ponovne izgradnje crkve 1822. u južni zid svetišta):

Catharinae
nata e comiti Keglevich
vidua e comiti Patachich
matri
subditorum et accenobum
mense novembri 1811
e vita excedenti
filia Elleonora Patachich
Lucens
H.M.P.

[Baričević, Badurina, Repanić-Braun 1993, 330]

Pošto je postojeća crkva bila u ruševnom stanju, gradnju nove omogućila je Eleonora svojim donacijama, o čemu svjedoči natpis u svetištu: *Pietate Eleonorae Comitissae Patachich novitus erecta 1822* (Horvat-Levaj 1993, 331). Kapelu je 1823. blagoslovio župnik sv. Petra u Orehovcu Filip Smolec, koji je tamo župnikovao od 1809. do 1828 (Škvorc 2005, 130). Po završetku gradnje, Eleonora je u crkvenom podu 1824. postavila još jednu jednostavnu grobnu ploču majci Katarini (Baričević, Badurina, Repanić-Braun 1993, 331).

Župnik Smolec autor je i *prodečtva* od 22 stranice koje je izrekao povodom posvećenja crkve sv. Antuna.¹¹ U propovijedi Smolec¹² razlaže o imenu sv. Eleonore, potom o Eleonorama u carskoj kući Habsburgovaca, nakon čega ističe i zasluge Eleonore Patačić na crkvenom planu djelatnosti, primjerice u bilješki 3:

Zato obraćam se k tebi, visoko rođena i vdova gospa grofica Eleonora Patačić od Zajezde i Zarand, osebujna zavetnica cirkve ove. Nije tebi celo življenje tvoje dosta da lester dičiš se vu glasovitom plemenu tvojem negda glasoviteh obodvoje rocge grofof Patačić z praznem imenom. Nego ako oko moje hitim na službu tvoju Bogu i svetu iskazanu, onde vidim vu zavetju tvojem hiž Božjeh farneh ravnanje osebno vu broju pet, kakti Vrbovec, Rakovec, Kalnik, Martijanec i Lovrečina. Bože, geni srca vseh ravnitelov ta-

Baričević, Anđelko Badurina, Mirjana Repanić-Braun i Ivo Lentić u monografiji *Križevci: grad i okolica* (1993, 329–332).

¹¹ Puni naslov: *Prodečtvo na dan blagoslovljenja kapele sv. Antona vu Gušcerovcu po njih gospoctva gospi grofici Eleonori rođeni Patačić od Zajezde i Zarand, gospodina grofa Bartola negda Patačić od Zajezde i Zarand, vekivečnoga vu Vrbovcu i Rakovcu, Cesarsko-kraljevsko-apostolske svetlosti komornika, slavneh varmedih Požeđke največkšega kneza, zagrebečke pako časti največkšega knežtva ravnitela i previsokoga stola kraljestvih dalmatinskoga, horvackoga i šlavonskoga banskoga skup suca, ostavlenoj vdovi podignjene leto 1823 klasna meseca 22a dana složeno i rečeno po Filipu Smolec, plebanušu pri sv. Petru na Orehovcu. Z dopuščenjem poglavarov. Vu Zagrebu, pritiskano vu Novoselskoj slovotiski. Čuva se u NSK, u Zbirci rukopisa i starih knjiga, sign. RIID-8°-269.*

¹² Pojedine dijelove propovijedi u transkribiranu obliku donio je Jembrih (2004, 87–88).

koveh da hiže Božje njim izručene vu takovom redu kak vu mestah spomenuteh nahajuju se bi se našel. Vu društvo pako fare tri: Vidovec, Obrež, Zelina Gornja. Ovde vidim zadnju jošje zelenu svrž visokog i širokog dreva grofov negda Patačić. O, žalost, kakti Aleksandra, Ivana, Ludvika, Matijaša, Gabrijela, Štefana, Đure, Franca, Fridriha i Bartola, vsakojačkih velikeh čistih Kraljevstva ravnitelov ovah dveh meni vu peršoni lastovitoj znaneh, nigdar domovini dragoj nepozableneh. Gde ste vezda vi velikaši, grofi plemeniti, redovniki, fratri i kapucini, podložniki sirote vdovice i ostali zdvojenog življenja siromaško stvorenje? Glejte telovnu obrambu vašu, ali vsi skupa, znam ja, proti meni oružje dižete, metemtoga veseli se duša moja da drugo neprijateljstvo ne vidim kak presta Hipokrateša, kojega na vusta moja mečete i ja pokoren ostajem. Jedino prosim vas da dopustite reči: Vidište da sem ovde tužni ravnitel cirkve ove, kam z ravnjanjem bi bil došel. Nikam drugam kak pod porušenje cirkve one morebiti i z ljudstvom mojem meni izručenem ravno onda kada bi alduvali ocu nebeskomu aldova zveličenja našega. Vezda pako z veseljem k vam se pridružujem. O, nedeljeni, i očitujem pred celom svetom da nigdar niti k cirkve ove zidanju potrebnih dugovanj: vapna, kamena, cigle, dreva niti meštrov: zidarov, kamenarov, teslarov, tišlarov, špoljarov, steklarov, maljarov, niti k službe Božje potrebne oprave, niti keljihov, križev, svečnjakov, vse novo, nigdar velim, oči moje videle ne bi da tebe, gospa grofica, nije i da slabost moju pobožnost tvoja dostigla ne bi. Bog ti naj naplati. Drugo nikaj nemam.

[F. Smolec, *Prodečtvo na dan blagoslovenja kapele sv. Antona vu Gušcerovcu*, str. 7, bilj. 3; transkripcija J. L.]

O Eleonorinim zaslugama pisao je 1823. i zaboravljeni kajkavski pisac Josip Vračan (1786–1849), varaždinski profesor, ludbreški svećenik i zagrebački kanonik,¹³ koji joj je posvetio djelo *Razlaganje sveteh evangelijumov za celo leto nedelj*:¹⁴

Dopusti meni vredna, visoko grofofska rođena gospa grofica, da mal posel ov truda mojega poleg slabosti razuma ne za oholnost lastovitu, nego poleg mogućnosti za duhovnu hasen domovine sinov i kćerih domorodneh popisani, tebi izvišena, gospa grofica, alduvati smem, kojega alduvanja tebi cil moj dvojvrnsi je koj znan svetu i domovini za navek naj bude. Prvič da ti dobrotivna, domorodna žena, predobra mati podložnikov tvojeh, obramba stališa redovničkoga, velika patrona hiš stanjuvanje Božjega, odičena pomoćnica siromakov, kršćanska zagovoritelica i pravo vtekališče nesrećneh ljudih, kći grofofska, preizvišenoga glasovitoga skrovno tolnačnika Ferenca grofa Patačić, ostavljena vdova nigdar zaradi dobročinstvih, vučenosti i dobrote srca domovini nepozablenoga grofa Bartola, od časti velikoga ravnajnja varmedijih i prisiedništva suda Banskoga znanoga grofa, za navek svetu očita na kuliko knjigam vekivečnost dati se more ostanesh.

[J. Vračan, *Razlaganje sveteh evangelijumov*, str. IV–V; transkripcija J. L.]

¹³ Vračana je detaljnije predstavila Bojana Schubert u radu »S preporodnih margina – Josip Vračan i njegovi jezici«. *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 2021 (25), 207–246.

¹⁴ Puni naslov: *Razlaganje sveteh evangelijumov za celo leto nedelj po Josefu Vračan, kotara koprivničkoga vicejašprištu i fare ludbrečke plebanušu, kak takaj slavne varmedije varaždinske stola sudbenoga priseđniku popisano, na općinsku svetlost van dano. Vu Varaždinu, pritiškano z slovami Ivana Sangila, Kral. priv. štamp.* 1823. (I–IV). Čuva se u NSK, u Zbirci rukopisa i starih knjiga, sign. RIID-8°-3. Posvetu je u transkribiranu obliku u cijelosti objavio Jembrih (2004, 85–87).

Vredna jesi da ženi premdar posel duhovneh razlaganj alduje se. Ar ti još zadnja slaba svrš iz stebila odičenoga grofovskoga onoga, živući jedini listek iz izvišenosti familije, iz kojega grofovskoga roda veliki cirkve pastiri, izvišeni za vsa buduća stotnistva gospodini biskupi i eršegi, duhovni ravnitelji izišli jesu, kojeh vseh odičenost glasovita grofovstva imena vu tebi jedinog grofovskoj ženi Patačić jošće žive...

[J. Vračan, *Razlaganje sveteh evangelijumov*, str. VI; transkripcija J. L.]

Ti pako grofovsko rođena gospa grofica aldov priprostoće moje dobrovolno primi ter za iskazanje dobrotivnosti tvoje vrednu hvalu općinsku od mene ovdi vzemi, mene da dalje vu milošći izvišenoga grofov Patačić nevmrtelnosti imena zadrži, i višekrat iz dostojnoga imena tvoje častitela, koj pod plašč dobrotivnosti tvoje grofovsko rođena gospa grofica Eleonora Patačić preporuča se, milostivno zmisli se dostojaj koj vsigdar jesem i ostajem, tvoj, grofovsko rođena gospa grofica, ponizni sluga J. V. P. L.

[J. Vračan, *Razlaganje sveteh evangelijumov*, str. VIII; transkripcija J. L.]

Kao »narodnoga jezika ljubitelicu« predstavlja je Dragutin Rakovac u pismu Ljudevitu Gaju, datiranom 20. I. 1831:¹⁵

Treću pesmu njim pošiljam, koju ja grofici Eleonori Patačić alduval jesem zato, da ako koji zmed nas (kaj ufamo se) kakvu knigu van da, ona zavetnica naša bude, i zato kajti čul sem, da narodnoga jezika ljubitelica je. Reči koje mahom razmeti ne bi mogli jesu: *sublaziti* (od samostavnoga imena *sublaznost*, koj znamenuje (phantasia) anda *sublaziti*, ali *sublazniti*, germanice (*pfantasiren*). Onda lajna (Lyra) vu Jambrešiču. Ako kde pravopisano polek staroga pravopisanja nije, to ali vu tiskarnici faleno je, ali po meni kaj za zameriti nije, pokehdob nikakvoga puta nimamo po kojem segurni iti bi mogli. Naj budu anda tak dobri, naj prijateljno i zaufano tak meni, kak i ovem dvem drugem, koja se njim ne dopadaju, obznaniju, da mi popraviti se moremo. Više oči više vidi. Kaj pako ovu moju pesmi *gnjezdo* je vu već brojniku, to je slobošćina vitiznanska.

[*Pisma pisana Ljudevitu Gaju i neki njegovi sastavci (1828–1850)*, *Građa za povijest književnosti hrvatske*, 1909, 6, str. 167–168; transkripcija J. L.]

Rakovac joj je posvetio dvije pjesme: prvu, koju spominje Gaju, naslovio je *Pesma najsvetlejšoj i najpreštimanješoj grofici Eleonori Patačić od Zajezde i Zarand, kakti viteškoj narodnoga jezika ljubitelici na ocvetenje godovnoga dana vu glubokem strahopočitaju alduvana po Karolu Rakovec, pravic vu drugem letu poslušitelu. Vu Zagrebu 1831, pritiskano pri Ferencu Župan*,¹⁶ a drugu *Opšlužavanje 21. sečna 1832. najsvetlejšoj gospi grofici Leonori, vdovi Patačićki od Zajezde i Zaranda, ispeval Karol B. IM. Rakovec. Vu Zagrebu iz Slovotiske Ferencu Župana*.¹⁷ Obje pjesme napisane su kao prigodnice povodom Eleonorina rođendana/imendana:

¹⁵ Kod Jembriha je pogrešan datum: 20. VI. 1831 (2004, 84).

¹⁶ NSK, Zbirka rukopisa i starih knjiga, sign. RIID-8°-106.

¹⁷ NSK, Zbirka rukopisa i starih knjiga, sign. RIID-8°-233.

Živi, živi, mati draga,
domovine naše cvet, 110
gazi Neštorovog traga,
cveti jošće vnogo let.

Vidiš horvatskog jezika
kak starinski gine cvet,
kak mu vehne njegva dika 115
vre od vnogo stotin let.

Vračī, puzčaj tvoga sine
cvetja duhu dišati,
[7] daj da slovstvo ne pogine,
ne daj v grob mu padati. 120

Vi, o parce njenje niti,
vse po malo vijajte,
ni tak drage već dobiti,
anda dugo delajte.

Če se vendar zmožna tebi 125
Atropos bu videlo,
nit tu nekda vzeti k sebi
nju prerezat želelo.

O, Božica, bar oprosti,
dalko drži ruke tvê 130
doklam roneč suz zadosti
slovstvo nezobražno je.

[D. Rakovac, *Pesma najsvetlejšoj i najpreštimanješoj grofici Eleonori Patačić*, str. 6–7; transkripcija J. L.]¹⁸

¹⁸ Rakovac je u to doba student druge godine prava, kako je otisnuto na naslovnici (*pravic vu drugem letu poslušitel*).

* Nemški pastirski vitnik.

[5] Kî bi imel ljubne glase,
milu žveglju Gesnera,* 30
išel bi, pastir kde pase
četu, kde je ovčica.

Naj bi speval tvoju slavu
kad se počme zoriti,
prestal kad vedrinu plavu 35
počme noč razbrisati.

Ali skrovni glasi oni
v srcu mem zakriti su,
skrovno pero iste goni,
vusta je očituju. 40

Živi domovini tvoji
protuletja vugodna,
koja srce sinov broji
ar čutenja svoja zna.

[D. Rakovac, *Oplužavanje 21. sečna 1832.*,
str. 5; transkripcija J. L.]

Eleonora, kao jedini živi odvjetak obitelji Patačić, naslijedila je imanja Vrbovec¹⁹ i Rakovec,²⁰ koja su tek nakon njezine smrti natrag pripala kraljevskom fisku (Laszowski 1921, 44). U Vrbovcu je 1819. dala sagraditi novi župni dvor.²¹ Ondje je od 1803. do smrti 1835. župnikovao Ivan Čanji (Ioannes Chanyi):²²

Nova
expensis gratiisque Comi-
tissae Eleonorae Patachich
cura Ioannis Chani parochi
Labore populi pii
exurexi
1837

[Kukuljević 1891, br. 1084, str. 315]

¹⁹ U Vrbovcu je Eleonoru i Bartola često posjećivao biskup Maksimilijan Vrhovac, koji je te susrete zabilježio i u svom *Dnevniku* (Vrhovac 1987, 69; Vrhovac 2017, 133).

²⁰ O tim i drugim naslijedenim imanjima v. u poglavlju 4.

²¹ U to doba patron župe u Vrbovcu bio je Eleonorin suprug Bartol, a poslije smrti mu njegova udovica.

²² O Čanjiu v. u: Sekulić, Ante. 1993. *Hrvatski biografski leksikon*. 3. Č–Đ. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 24–25. O njegovim posmrtnim govorima Bartolu Patačiću više u sljedećem poglavlju.

Grofica Eleonora najviše je voljela boraviti u Martijancu²³ i Vrbovcu. U Martijancu je nje govala vrt, dok je u Vrbovcu posjedovala lijepo uređeno imanje s prekrasnim vrtom, velikim staklenikom za bilje, sjenicom, drvoredom i stablima voćki, a u naselju je imala i vlastitu poštu s posebnim upraviteljem.²⁴ O njezinim imanjima u Martijancu i Vrbovcu u dva je navrata u časopisu *Allgemeine deutsche Garten-Zeitung* 1834. pisao hortikulturnik Mihal von Kunič (Michael von Kunitsch):

Mit Vergnügen bemerkte ich dieß auf meiner Reise von Warasdin nach Ludbreg (Lubring) in der Herrschaft Martyánez der Frau Gräfin Eleonore v. Patachich, Sternkreuzordens: Dame dieser edelmüthigen erhabenen Menschenfreundin und eben so sorgfältigen Grundfrau für das Wohl und den Nahrungsstand ihrer Unterthanen, als für die rationelle Kultur ihrer Herrschaften, Güter und Besizungen. Gewiß ist es einer der schönsten Züge in dem edlen Charakter dieser verehrungswürdigen Dame, daß Hochselbe auch für das Sanitätswohl ihrer Unterbauen sorget, ihnen in ihren Krankheits Fällen die ärztliche Hilfe und Medikamente reichen läßt und bezahlt. Wir wollen die Schranken der Bescheidenheit aus Ehrerbietung gegen eine so edels müthige Dame nicht verletzen, und daher die vielen Wohltaten hier unberührt lassen, welche sie vielen Menschen vielfältig angedeihen läßt. Schön, edel, erhaben, des Ruhmes würdig ist es, wenn der Hohe und große den Menschen auch in dem gemeinen Menschen, auch in dem Unterthan so ehret, und ihm die hilfreiche Hand darreicht. Scheint es doch für, wahr, als habe Gottes Vorsehung die Großen, Mächtigen, Reichen zu Schutzgeistern über Tausende aueret Menschen auserkoren. Bei ihrem Herrschaftshause zu Martyánez hält die Gräfin nur einen wohlgepflegten Haus: Obst und Gemüse Garten. Der Herr Pfarrer Anton Kuntarich hat in diesem Orte vor seinem Pfarrhofe ein artiges Gärtchen, bei der Kirche und dem Kirch: Vorhofe symmetrische hübsche Anlagen angelegt, welche mit seinem großen Obstgarten hinter der Kirche in Versbindung gesetzt sind. Da hier die Poststrasse dicht vorbei führt, so gewährt dieß einen angenehmen Anblick uz zeigt von seinem Geschmack und Kulturfleiß.

[*Allgemeine deutsche Garten-Zeitung*, 12 (1834) 33, 17. VIII, str. 258]

Eine sanfte Thalfläche überschreite ich nun, und gelange nach Werbovecz, auf einer gleichmäßig erhabenen Anhöhe situiert, Herrschaft Ihrer hochgräflichen Gnaden der Frau Gräfin Eleonore Patachich, Sternkreuzordensdame. Hier ist das gräfliche Landschloß, der herrschaftliche Garten, die romisch-katholische Pfarrkirche, das Pfarrhaus, eines der größten und schönsten Pfarrhäuser in Croatien, das Einkehr Wirtshaus, eines der besten in Croatien (nur Schade, daß es zu wenig Zimmer für reisende Fremde hat) nebst andern herrschaftlichen Gebäuden auf dem Berge situiert. Der Garten hat vorne ein großes Glashaus, eine große, hohe regelmäßig geschnittene Laube, dann skarpirte Flächen und Tafeln, in regulären Formen, und mit geschnittenen Spalteren in altdeutschem Garten Kostüme. Schöne Obstbäume, Gartengewächse und Gemüsearten, fleißige Behandlung als Nutzgarten, Reinlichkeit und Ordnung sind darin bemerkbar. Auch ist hier ein der Frau Gräfin gehöriges Postamt, bei welchem ein Administrator gehalten wird.

[*Allgemeine deutsche Garten-Zeitung*, 12 (1834) 39, 29. IX, str. 304]

²³ O povijesti Martijanaca i Patačićima v. u: Winter, Marija. 1977. »Iz starije prošlosti Martijanaca«. *Podravski zbornik*, 3, 233–245.

²⁴ Vodila je računa i o trgovačkim prilikama, pa je u Ljubečiči ishodila carsko odobrenje (27. III) za održavanje sajma 15 puta godišnje (Vragović, Latković 2005, 184).

Grofica Eleonora, posljednji član obitelji Patačić, preminula je u Varaždinu 9. VI. 1834. i pokopana je u obiteljskoj grobnici župne crkve u Vidovcu uz svoga brata Friderika (Fridrika) (Maček 2004, 165, 167; Maček 2006b, 40). Njezina smrt izazvala je opću žalost, a vijest o smrti prenijele su i novine *Agramer politische Zeitung* u 81. broju:

Wie wir aus Posseg vernehmen, hat man dort das im Blatte inseret Zeitung Nro. 57 angezeigte Ableben der verwitweten Frau Gräfin Eleonore Patachich v. Zajezda mit innigem Leidwesen vernommen, und zwar um so mehr, indem dadurch diese altberühmte kroatische Familie, in welcher Viele, ausgezeichnete geistliche und weltliche Würden bekleideten, gänzlich ausgestorben ist. Der Raum dieser Blätter gestattet nicht, die Hochverdienste aller Sprossen dieser hochadeligen Familie für ihr Vaterland hier aufzuzählen, nur des leßtern erwähnen wir, nämlich des hochgeborenen Herrn Bartholomäus Grafen Patachich v. Zajezda, welcher Obergespan des Posseganer, früher aber Administrator des Agramer Comitats war, in welcher Eigenschaft er fast alle minder besoldete Beamte, und zwar als selbst Mittelloser, unterstützte, und hierbei mit Beseitigung aller Publizität und nur dem Drange feines Herzens folgend, bandelte, wodurch er sich auch die Liebe und Hochachtung, aller Jener, welche ihn kannten, erwarb. Als er eingesehen, daß seine Kräfte ihn allmählig verlassen, und ihn daher zur Verwaltung des aufgegebenen Amtes unfähig machen, resignierte er im Jahre 1812 sein ehrenvoll bekleidetes Amt, worin ihm min Jahre 1817 als würdiger Nachfolger, der Herr Graf Carl Zichy, allerhöchst ernannt, folgte.

[9 (1834) 81, II. X, str. I]

3. Eleonora, supruga Bartola Patačića

Eleonora, supruga Bartol,²⁵ sin Ivana Nepomuka Jurja (1729–1773) i Eleonore, rođene Rindsmaul (1739–1799),²⁶ rođen je 24. XI. 1766. u Grazu.²⁷ Kum mu je bio zagrebački biskup Franjo Baltazar Thauszy (Laszowski 1921, 44). God. 1799. obnašao je dužnost prisjednika Sudbenoga stola Varaždinske županije, potom je bio upravitelj Zagrebačke županije (1800–03), prisjednik Banskoga stola (1807–17) te veliki župan Požeške županije (1803–12)²⁸ (Maček 2004, 189; Maček 2006b, 36). Kao požeški župan, surađivao je s podmaršalima i hrvatsko-slavonsko-dalmatinskim banovima Ivanom Nepomukom II. Erdődijem (1790–1806) i Ignjatom Gyulajem (1806–31) u borbi protiv Napoleona i njegove vlasti u hrvatskim zemljama (Szabo 2004, 60). Izvrsno je politič-

²⁵ Puno mu je ime Bartol Franjo Serafin Žigmund Ivan.

²⁶ O Bartolovim roditeljima i braći v. u: Maček, Pavao. 2004. *Rod Patačića od Zajezde – rodoslovna rasprava*. Zagreb: Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije »Tkalčić«, 185–188, 190 i Maček, Pavao. 2006b. »Rodoslovlje grofovskog ogranka Patačića od Zajezde«. U: Koščak, Anđelko (ur.). *Patačići od Zajezde i crkva u Remetincu* (zbornik), 9–45. Zagreb–Novi Marof–Remetinec: Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije »Tkalčić«, Grad Novi Marof, Župa Blažene Djevice Marije Kraljice sv. Krunicе, 32–35 i 40.

²⁷ Maček navodi da je kršten u Grazu, pa pretpostavlja da je tamo i rođen (2004, 189; 2006b, 36). Graz kao mjesto rođenja navodi i Laszowski (1921, 44).

²⁸ Laszowski navodi da se 1812. na toj časti zahvalio zbog »nemoći tijela« (1921, 44).

ki surađivao s biskupom M. Vrhovcem, za čije je odsutnosti u Hrvatskoj obnašao dužnost njegova zamjenika i predsjednika Banske konferencije (Vrhovac 1987, 399). Patačićevo prijateljstvo i političko razumijevanje s Vrhovcem pokazuje i pismena suglasnost s biskupovom odlukom da se Patačićeva kuća u Zagrebu u prosincu 1809. ustupi francuskom generalu i povjereniku za predaju Ilirije Armandu Charlesu Guilleminotu (1774–1840), za vrijeme njegovih službenih pregovora s biskupom (Vrhovac 1987, 521 i 537). U Vrhovčevim dnevničkim zapisima (I, 1801–1809) možemo pratiti i Patačićeve aktivnosti vezane s podizanjem pučkoga ustanka u Požeškoj županiji.²⁹ Usto, Agneza Szabo navodi da je Patačić sudjelovao u radu komisije na kojoj se raspravljalo o vojnim bolnicama, o nabavci ogrtača za pučke ustanike te o plaći varaždinskih krojača koji su šivali hrvatske vojne odore, a dok je bio veliki požeški župan poticao je osnivanje pučkih škola (1996, 5; 2004, 60).

Oslanjajući se na Laszowskoga, P. Maček navodi da je s Eleonorom u brak stupio u Vrbovcu, sijelu grofovske loze, 19. XI. 1787 (2004, 168). U tom je braku rođeno najmanje troje djece: sinovi Gabrijel Marija Ivo (kršten 1799) i Marija Baltazar (kršten 1800) te kći Valpurga Katarina Felicija (1805–1809).³⁰ Iz literature je vidljivo da su sva djeca umrla u ranoj dječjoj dobi, pa se zbog tih nesretnih događaja ugasio Patačićev rod. S obzirom na to da nije bilo djece koja bi naslijedila imovinu, Bartol se obvezao da će prodati neka svoja imanja (najprije je prodao Zajezdu) i od dijela novca osnovati zakladu za pomoć kmetovima u nevolji.³¹

Kad je 1803. imenovan velikim županom Požeške županije, taj je događaj popraćen brojnim latinskim prigodnicama i govorima. Tituš Brezovački uputio mu je prigodnicu *Amplissimis honoribus illustrissimi domini comitis Bartholomaei Patachich de Zajezda*,³² Josip Karđoš *Festivus applausus honoribus ill.d.com. Bartholomaei Patachich de Zajezda et Zarand*,³³ Franjo Klohammer³⁴ posvetio mu je dvije prigodnice

²⁹ Vrhovac je tom događaju posvetio dosta prostora, bilježeći detaljno događaje od lipnja 1808. do rujna 1809. V. o tome posebice str. 323, 329, 389–391, 407, 413, 417, 423, 427, 429, 431, 435, 457. i 479.

³⁰ Za potpunije podatke o djeci Bartola i Eleonore v. u: P. Maček. 2004. *Rod Patačića od Zajezde – rodoslovna rasprava*. Zagreb: Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije »Tkalčić«, str. 190–191 i Maček, Pavao. 2006b. »Rodoslovlje grofovskog ogranka Patačića od Zajezde«. U: Koščak, Anđelko (ur.). *Patačići od Zajezde i crkva u Remetincu* (zbornik), 9–45. Zagreb–Novi Marof–Remetinec: Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije »Tkalčić«, Grad Novi Marof, Župa Blažene Djevice Marije Kraljice sv. Krunice, 41–42.

³¹ O tome više u poglavlju 4.

³² O toj latinskoj prigodnici v. u: Novaković, Darko. 1997. »Latinske pjesme Tita Brezovačkoga«. *Dani Hvarškoga kazališta*, 23 (1), 344–372, osobito 359–362. Pohranjena je u NSK, u Zbirci rukopisa i starih knjiga, sign. RIIIF-8°-54.

³³ Prigodnica se čuva u Franjevačkom samostanu u Požegi, ali je, zbog manjka stručnoga osoblja, kako mi je rekao gvardijan Darko Sudarić, kataloški (stručno) neobrađena. Njegovu je izjavu potvrdila i Dijana Klarić, voditeljica Znanstvenog i studentskog odjela Gradske knjižnice Požega.

³⁴ O tom matematičaru i pjesniku prigodničaru v. u: Šunjić, Ankica. 2009. *Hrvatski biografski leksikon*. 7. Kam–Ko. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 396–397.

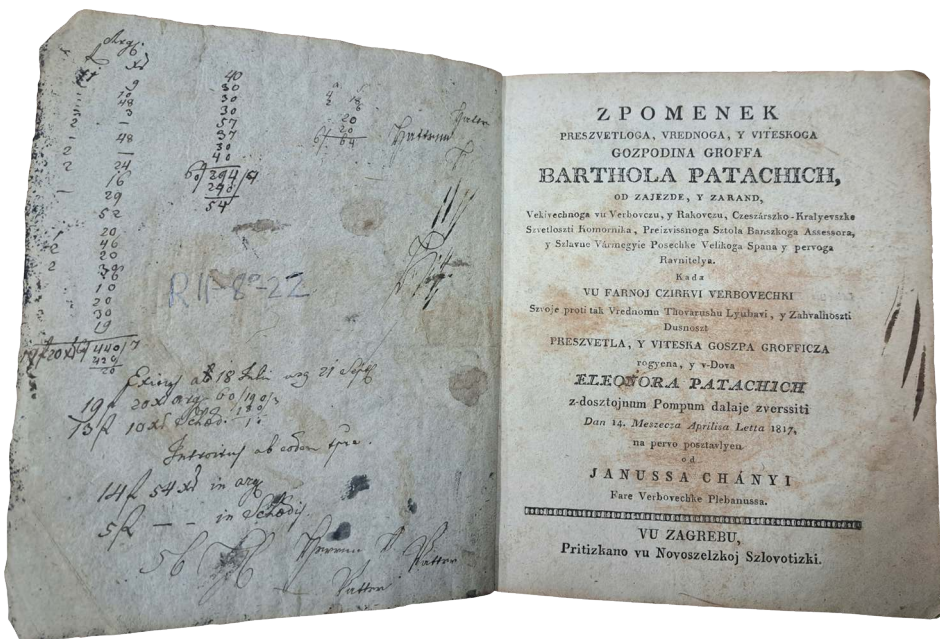
[7] On ljubi pravicu, on pravične brani,
krivica se pri njem nigdar ne nastani.
Veru našu diči, Boga, veru časti, 65
zato Bog takajše njemu dal je časti.
Požega, raduj se da imaš takvoga
koga sada vidiš ovde špana tvoga.
Anda Bogu hvali, skup cesaru takaj,
od koga slobodno već milošče čakaj. 70
Daj novomu španu čast, dužno poštenje,
prosi Boga da mu da dugo življenje.
Ja takaj se, koj složil jesem ova,
naj mu zdravje poda Bog, Isten, Jehova.

[P. Krajačić, *Illustrissimo domino comiti Bartholomaeo Patachich*,
str. 6–7; transkripcija J. L.]

Bartol, kao posljednji grof Patačić i posljednji muški potomak cjelokupna roda Patačića, umro je 2. IV. 1817. na svom posjedu u Martijancu, a uz sudjelovanje brojnih svećenika, pokopan je sljedeći dan u obiteljskoj grobnici kapele sv. Antuna u Remetincu (Maček 2004, 189; Maček 2006b, 37). Iste godine u kapeli mu je supruga Eleonora dala postaviti spomen-ploču:

Perenne
monumentum doloris
emortuae in conthorali suo
Bartholomaeo
in clytae genti
Patachichiorum
de
utraque
republica
optime meritae
posuit
Eleonora nata et vidua
comes Patachich
MDCCCXVII

[Kukuljević 1891, br. 671, str. 201–202]

Slika 2. Čanji, Ivan. *Spomenek presvetloga, vrednoga i viteškoga gospodina grofa Bartola Patačić od Zajezde i Zarand... Vu Zagrebu, pritzkano vu Novoselskoj slovotizki*. 1817. Samostan i župa sv. Roka, Virovitica, sign. RII-8°-22. / Monastery and parish of St Roch, Virovitica

Vrbovečki župnik i pisac Ivan Čanji⁴² je Bartolu 1817., u povodu njegove smrti, sastavio *spomenek*, na kajkavskom⁴³ i latinskom jeziku.⁴⁴ U djelu na kajkavskom, koje je strukturirao u četirima dijelovima (*Exordium*, str. 2–6; *Pars prima*, str. 6–9; *Pars se-*

⁴² O Čanjiu v. bilj. 22.

⁴³ Puni mu je naslov *Spomenek presvetloga, vrednoga i viteškoga gospodina grofa Bartola Patačić od Zajezde i Zarand, vekivečnoga vu Vrbovcu i Rakovcu Cesarsko-kraljevske svetlosti komornika, preizvišnoga stola banskoga ašešora i slavne varmedije požeeke velikoga špana i prvoga ravnitelja, kada vu farnoj cirkevi vrbovečki svoje proti tak vrednomu tovarušu ljubavi i zahvalnosti dužnost presvetla i viteška gospa grofica rodena i vdova Eleonora Patačić z dostojnum pompum dala je zvršiti dan 14. meseca apriliža leta 1817., na prvo postavljen od Januša Čanji fare vrbovečke plebanuša. Vu Zagrebu, pritzkano vu Novoselskoj slovotizki*. Čuva se u Samostanu i župi sv. Roka u Virovitici, sign. RII-8°-22. Zahvaljujem gvardijanu Ivici Jagodiću na poslanim snimkama djela.

⁴⁴ *Brevis memoria illustrissimi comitis Bartholomaei Patachich de Zajezda et Zarand, perpetui in Verbovecz et Rakovecz S. C. R. A. M. Camerarii, a gestis, in Zagrabiensi quidem Administratoris in Posegano autem Comitatus actualis Supremi Comititis, prout etiam ad Exc. Tabulam Banalem Co-judicis dignitatibus conspicui, relata occasione sollemnis pro anima ejus in collegiata et parochiali ecclesia Varasdinensi Parentationis die 14. Aprilis 1817. Zagrabiae: Typis Novoszelianis*. Čuva se u NSK, u Zbirci rukopisa i starih knjiga, sign. RIIF-8°-761. Djelo je tiskano bez oznake imena, a atribuirao mu ga je J. Szinnyi 1893. *Magyar írók élete és munkái*, II. kötet. Caban–Exner. Budapest: Kiadja Hornyánszky Viktor Könyvkiadóhivatala, stupac 26–27.

cunda, str. 10–13; *Epilogus*, str. 13–15), Čanji opisuje Bartolovu slavnu obitelj, roditelje, navodi Bartolove političke dužnosti te ističe njegovo poštenje, krepostan život i vjernost Bogu, zbog čega je bio omiljen među pukom:

O, Bartol, ti, (slobodno rečem), dika naše domovine, zadnji cvet familije, osebujni častitelj Boga i Svetoga zakona, najveći prijatelj redovništva, otec milosrdni podložnik, jedino veselje prijateljev. Anda ti nas ostavil ter na veke ostavil jesi? Nije drugač. Ar vu malo predi rečenom dnevnu vezda tekućega meseca i leta, vu gradu vlastovitoga imanja svojega martijanečkoga, poklamlkam pedeset i jedno leto dobe svoje, vsigdar plemenito, krepostljivo i po kršćanski živući bil bi spunil, vu smrtni beteg opal, njega petdeset vur trpećega dobrovoljno podnesel, svete žakramentume za vmirajuće potrebne prijel, njega iz pred oči i naručaja presvetle i milostivne gospe grofice i ljublene tovarušice svoje i drageh prijateljev onde polek budućeh nemila smrt, kojoj nigdo vuji ne more je zgrabila i na vekovečnost preneslja je na večer okolo desete vure...

Ali ne zadenemo se ovde, nego i to pred oči postavemo da preminući gospodin grof takov skupa je človek bil kojega spomenek vu blagoslovu je, duša pako pri svecih vu vekovečni diki. I ovo ako premisljimo ne li vtišila se bude žalost, henjala i nestala budu tuguvanja naša. Budmo anda vu miru, izbrišemo suzne oči naše... Ljubljen je bil pri ljudeh, to vu prve strane. Ljubljen je bil pri Bogu, to vu druge strane govorenja dužnost moja bude pokazati. Kaj doklam vu kratkom i menje pripravnom zbog kratkoće vremene govorenju mojem vučiniti trsil se budem, prosim dobrovoljno posluhnete.

[I. Čanji, *Spomenek, Exordium*, str. 5–6; transkripcija J. L.]

Presvetli gospodin grof Bartol Patačić od Zajezde i Zarand, z gora rečenemi tituluših nakinčen, rođen je leto 1766. na dan 24. meseca novemb. od presvetloga osebujno vrednoga gospodina eksclenc grofa Januša Patačića, C. kraljevske svetlosti skrovnoja tolnačnika slav. varmedije križevečke *supremus comesa*, i od presvetle i osebujnemi krepostmi nakinčene gospe Eleonore, rođene grofice Rintzmaul, nevmrtelnoga spomenka vredneh roditeljev. Visoko plemeniti za isto i vse ljubavi i preštivanjanja vreden ishod. Vre ov isti vu vseh ljubav preporuča gospodina grofa Bartola Patačića... Dapače ne samo roditeljev, nego i vseh oneh viteških predev od glasovite familije Patačićijanske, kakti eržekov, biškupov, *supremus comesov* i ostaljih drugeh vu velike časti postavleneh, koji od nekuliko stotin let vsigdar Bogu i kralju verni, domovini najhasnoviteši vu orsa-gu našem z krepostmi svojemi cvetalji jesu i glasoviti bili...

Zakaj on cvet mladosti svoje alduval je vu školah navukom onem koji prikladnoga čine človeka za povekšati hasen domovine? Zakaj on taki vu mladi dobi, premda mogućni gospodin službe i časti varmedinske obnašati je počel?... Zaradi toga imajući pred očima tak goruču ljubav ovu proti kralju i domovine, kak i druge znanosti gospodina grofa našega Bartola Patačića, presvetli kralj i cesar naš, njega na brzom z velikemi častmi nadelil i izvisil. Najprvič milostivno njega vučinil C. kraljevske svetlosti komornika, zatem vu slav. varmedije zagrebečke *supremus comesa* namesnika je odredil, potlam postavil ga je slav. varmedije požečke prvoga ravnitelja iliti *supremus comesa*, najzadnjič svetl tabule banske ašešora. I ovak ljubavi njegovoj veliki ljubav takaj veliku odvrnula je svetlost C. kraljevska. Polek želje ove i povekšavanja općinskoga dobra i drugu sebi jednaku i menšu gospodu ljubiti neje zamudil...

[I. Čanji, *Spomenek, Pars prima*, str. 6–8; transkripcija J. L.]

Zakaj je tak želel pod aldovom svete maše vu oltarskom žakramentumu nazoče božanstvo z očimah duše tak pobožno gledati i pred njim padajući njemu se naklanjati, i to skoro vsaki dan vu življenju? Zakaj on višeputi (kaj se je i z menom višekrat pripretilo) redovniku pri oltaru aldov neoškrunjeni svete maše činećemu polek pelde svojega vekivećnoga spomenka vrednoga oca Januša Patačića? Oh, retke proti Bogu ljubavi i poniz-

nosti je miništrual iliti dvoril vu peršoni. Ako ne ljubil Boga svojega, zakaj z tak velikum željum poslušal je reč Božju, zapovedi Božje i cirkvene obdržaval? Zakaj tak je ljubil i preštimaval dvorjanike Božje, to je to, štaliz redovnički, cirkve Bogu alduvane (ar koj trpi mužiku, trpi i mužikaše) da vnozem redovnikom, sveckem i klosterskem, cirkvam navlastito kojeh on patron je bil, tulika almoštva, tulika dobra za povekšavanje dike Božje je vučinil. Jedno jošče zlamenje njegve proti Bogu ljubavi zamučati ne morem: njegovu najmre vu suprotivčinah trplivnost. Ar tak je bil vu ovi kreposti zvučen, da niti suprotivčine neje jemal za suprotivčine, nego vu vseh z jednem trplivnem Jobom ime Boga je blagosljavjal i z njim ponizno govoril: *Si bona suscepimus de manu Domini, mala quare non suscipiamus?* Ako dobra prijeli jesmo od ruk Gospodina Boga, zla zakaj ne bi prijeli?

[I. Čanji, *Spomenek, Pars secunda*, str. 12–13; transkripcija J. L.]

Na kraju *spomenka* Čanji se obraća čitateljima i upozorava da je jedino smrt stalna te je potrebno živjeti kreposno, suzdržavajući se od grijeha, kako bi se smrt dočekala mirno i s lakoćom:

Zato i zadnjič to velim: Ti, gdo goder jesi, ne plači se i ne tuguj zvrhu njega, pokedhob spominanje njegvo vu blagoslovu je, duša pako njegva vu dike svecev počiva si. Zato poglavita gospoda i ostalji V. PP. Vre vezda k vam obračam se i da ovo mrtvečko govorenje bude na hasen duše takajše vaše. Iz prilike smrti presvetloga i vrednoga gospodina vučete se vmrtelnost koja i nas vsakoga i mozbiti na skorom čaka. Vučete se i zmisljete se da iz zemlje došli jeste i da na zemlju prah i pepel obrnuli se budete. Vučete se kak i vi na svetu ovom grehov se zdržavajuč i vu krščanskeh krepostih napredujuč živeti dužni jeste. Da i vi na svetu ovom ne samo pri ljudih, nego najbolje pri Bogu ljubleni, z krepostmi nakinčeni srečno vumrete...

[I. Čanji, *Spomenek, Epilogus*, str. 13; transkripcija J. L.]

U Čanjijevu djelu na latinskom ponovno se hvale Bartolovi roditelji, ističu njihove vrline i pobožnost:

Natus is est prioris saeculi Anno 66-o patre Comite Joanne Patachich, matre vero Eleonora Comitissa Ringsmauel, quae familia nobilissima es apud Styros. Cum ambo parentes ipsi quam optime Christianae Catholicae religionis principiis imbuti fuissent, solerter statim circa educationem susceptae prolis prima curas eo converterunt, ut hioc queque pietatem, genti suae, et illustri prosapiae quasi haereditariam instillarent. Deus, qui similes Conatus genitorum, nunquam non adjuvat, etiam in formando Bartholomaeo nostro pias curas optimorum parentum felici Successu coronavit. Amor enim rerum sacrarum jam in infantis animo tam altas egit radices, ut talem etiam qua vir usque ad extremum vitae halitum retineret, et in omni facto, ac disto luculentis proderet indiiciis.

Hic amor fecit ut cum viris religionis ministris libentissime et constanter conversaretur, illis perpetuo latus stipatum haberet, templa frequentissime adiret, atque in illis ad extremos usque dies eam pietatem, et devotionem praeseferreret, ut luculenter appareret, eum de veritate mysteriorum fidei intime convictum esse, obligationesque religionis non ad ostentationem, et speciem, sed ex vero Dei amore, et filiali erga illum timore explevisse. Huic amori, et solidae ae germanae filii pietati debebunt parentes in acceptis referre, quod eum semper obsequentem et morigerum experti sint...

[I. Čanji, *Brevis memoria*, str. 6]

Ako li upitaš otkuda su ovi
 toliki skupljeni pokladni troškovi,
 čuti hoćeš za ovo od poklada vrime
 da je naš prisvitli Bartol u to ime
 hotio i prvi sad ove godine 25
 naredit i slaviti vinske svetkovine.
 I za osam nediljah da učine korak
 gosti se sakupe u svaki utorak,
 celiva prisvitli Patačić hotenje,
 fali jednokupno svijuh privoljenje, 30
 hotio je također i svakog ponudi
 da za to veselje upiše što sudi.

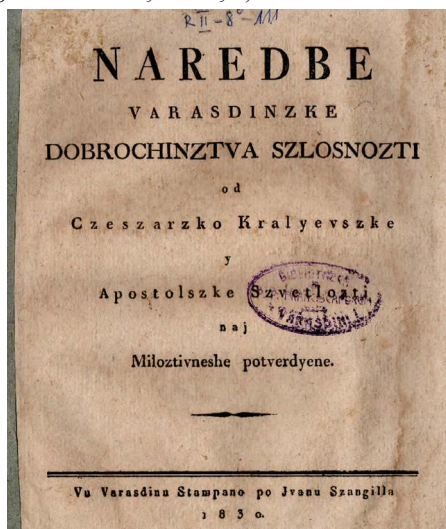
[Pisma u vrime poklada pivana u Požezi godine 1805.,
 str. 2–3; transkripcija J. L.]

4. Eleonora, utemeljiteljica humanitarnoga društva u Varaždinu

Briga za slabe i nemoćne oduvijek postoji u civiliziranim društvima. Takav vid pomoći u prošlosti je pružala samo crkva, a poslije, pod crkvenim utjecajem, brigu su preuzele bratovštine. Nakon njih, ulogu dobrotvora preuzimali su cehovi, konfesionalna društva i gradovi koji su brinuli samo o svojim članovima. Tek s razvojem građanstva u državnom i društvenom smislu, dobrotvorna društva pomagala su svim potrebitima, bez obzira na društvenu, nacionalnu ili vjersku pripadnost. Sredinom XIX. stoljeća u svim zemljama središnje i zapadne Europe osnivaju se humanitarna (dobrotvorna) društva, dok se u Hrvatskoj ona u većem broju javljaju krajem XIX. stoljeća. Najstarije dobrotvorno društvo u Hrvatskoj osnovano je u Varaždinu 1828. upravo zauzimanjem grofice Eleonore Patačić. Utemeljeno je pod imenom *Varaždinska dobročinstva složnost*, a statutarna pravila tiskana su 1830. – *Naredbe Varaždinske dobročinstva složnosti od Cesarsko kraljevske i apoštolske svetlosti najmilostivneše potvrđene*.⁴⁵ Društvo je s godinom osnutka imalo 161 člana, a utemeljile su ga zaslužne varaždinske »gospoje«: »Prva pretpostavljena visoko preštimana gospa grofica Eleonora Patačić od Zajezde, izvišenoga zvezdo-križnoga vredneih gospah reda kotrig. Druga pretpostavljena vngog preštimana gospa Antonija Sinković, rođena Keresturi. Prva zborna gospa – vngog preštimana gospa Terezija vdova Košak, rođena Osterhuber. Druga zborna gospa – gospa Elisa Ebner, rođena Paar. Tretja zborna

⁴⁵ Brošura od 24 stranice tiskana je u Varaždinu kod Ivana Sangila, a pohranjena je u samostanu sv. Ivana Krstitelja u Varaždinu, sign. RII-8°-III. Zahvaljujem fra Luciju Jagecu na ustupljenom snimku naslovnice.

gospa – mnogo preštimana gospa Franciska Würtler, Cesarsko kraljevskoga zdravja tolnačnika tovarušica. Četrta zborna gospa – gospa Elisa Perko, vdova. Peta zborna gospa – gospa Rosalija Küffner, varaškoga peka tovarušica» (*Slobodni građanin* 1921, II. VI, 2).⁴⁶ Prvim odbornikom imenovan je Antun Kukuljević Sakcinski (1776–1851), »slavne varmeđije varaždinske prvi vice-comes i više varmeđijih stola sudbenoga prisjednik« (*Slobodni građanin* 1921, II. VI, 2).

Slika 3. *Naredbe Varaždinske dobročinstva složnosti od Cesarsko kraljevske i apoštolske svetlosti najmilostivneše potvrđene. Vu Varaždinu štampano po Ivanu Sangila. 1830. Samostan sv. Ivana Krstitelja, Varaždin, sign. RII-8°-III / Monastery of St John the Baptist, Varaždin*

Temeljna je zadaća društva bila skupljanje financijskih priloga za gradnju »hiže za betežnike...⁴⁷ za siromaške ostavlene prez vsake pomoći betežnike, tak stranске, kak domaće, koji iz visokoga opadaju, ali od kol pogaziju se, ali na kakav drugi način pripeče i naglo vu nesreću prepadaju« (*Slobodni građanin* 1921, 18. VI, 3). Usto, društvo će pomagati udovice koje su ostale bez financijske pomoći, djecu bez roditelja, osobe koje se ne mogu uzdržavati zbog starosti ili siromaštva te bolesnike koji nemaju sredstava za liječenje, ali i siromašne obitelji, bez obzira na vjeru, stalež ili narodnost. »Najvećše siromaštvo, najvećša nevolja koja očim i znanju ljudih zakrita je, spada osebito pod obrambu ovoga sjedinjenja, ne pako oni koji iz bogečke kase, ali drugač nadeliju se, jošče menje bokci od hiže do hiže proseči, metemtoga bude vendar i za ove fele bokce vu

⁴⁶ Varaždinski tjednik *Slobodni građanin* 1921. donosio je feljton »Crtice iz prošlosti „Dobrotvornoga društva u Varaždinu“«, u kojem je prikazana povijest Društva od samih početaka do 1920. Feljton je izlazio u pet navrata: II. VI, 18. VI, 2. VII, 9. VII. i 23. VII.

⁴⁷ Zalaganjem i potporom Varaždinske dobročinstva složnosti u Varaždinu je 16. VIII. 1859. utemeljena prva opća bolnica, koja se nalazila u Trenkovoju ulici 4, imala je 15 do 20 kreveta, a o bolesnicima su brinuli bolničar i bolničarka te liječnik i kirurg.

posebnom ovo sjedinjenje skrb onda nosilo, kada takovu vu stališ gore spomenutih vbo-geh dospeju« (ibid.).

Osim osnivanja dobrotvornoga društva, Eleonora je nakon smrti supruga Bartola 1817. realizirala i njegovu zamisao o osnivanju zaklade za pomoć kmetovima. Danas su poznate dvije Eleonorine oporuke – jedna je datirana 15. VIII. 1824,⁴⁸ a druga 1. X. 1828⁴⁹ (Maček 2006a, 150; Maček 2006b, 39–40).⁵⁰ U objema se spominju posjedi Vrbovec, Rakovec, Martijanec i Hrastovljan u Križevačkoj županiji koje je Eleonora naslijedila od supruga Bartola, zatim posjedi Guščerovec i Kalnik, kao dio majčina nasljeđa, također u Križevačkoj županiji, djedovina Vidovec u Varaždinskoj županiji te dvije kuće u Varaždinu, jednu naslijedenu od brata Fridrika, a drugu od supruga. Oporuka iz 1824. propi-suje da se na dan njezina sprovoda 500 forinti trebalo podijeliti siromasima, njezini služ-benici (tri ključarice, sobarica, dva poslužnika, dva bačvara, dva kočijaša, četiri vrtlara) i služinčad također će dobiti veće i manje legate, kmetovima je oprostila kmetske i slobod-njačke zaostatke do časa smrti, 8000 forinti ostavila je za gradnju župne crkve u Vidovcu, a svojim kaštelanima u Vrbovcu, Rakovcu, Guščerovcu i Martijancu namijenila je pona-osob 500 forinti (Laszowski 1921, 45). Oporukom iz listopada 1828. Eleonora je podanici-ma ostavila posjede Vidovec, Guščerovec, Kalnik i Martijanec, s naznakom da im se u slučaju nesreće ili drugih nesretnih okolnosti moraju, razmjerno šteti, dodijeliti potpore. Izvršiteljem oporuke i upraviteljem zaklade Eleonora je imenovala Antuna Kukuljevića Sakcinskoga, kojega je nakon smrti 1851. naslijedio sin Ivan, koji je tu dužnost uskoro napustio pa je uprava zaklade bila povjerena županijskom blagajniku. Spomenuta imanja i dvije kuće u Varaždinu prodane su na javnoj dražbi 1860. Posjed Vidovec kupio je Kar-lo Erdődy, posjede Guščerovec i Kalnik Metel Ožegović, palaču na Strossmayerovu trgu u Varaždinu općina slobodnoga kraljevskoga grada Varaždina, a manju kuću na uglu Zagrebačke ceste i Strossmayerova trga trgovac Nikola Kirović (Belošević 1921, 77). Od prodaje nekretnina utemeljena je »zemaljska zaklada Eleonore grofice Patačić«, koja je 1875. upravljala s »70 833 forinte 85 i pol novčića te iste godine prešla u upravu kr. hrv. slav. zem. blagajne i kr. zemalj. računarskog ureda u Zagrebu«. Od kamata zaklade dijeljene su potpore bivšim podanicima imanja Vidovec, Guščerovec, Kalnik i Martijanec (ibid.).

⁴⁸ Kao svjedoke Laszowski spominje »vrlo ugledne goste«: Mirka Koritića, kraljevskog savjet-nika i podžupana križevačkoga, Antu Markovića, bilježnika i »ašesora« iste županije, Josipa Krizmani-ća, također županijskoga »ašesora«, Jakoba Uzorinca, maloga suca iste županije i Antuna Peeshuvatza, poštara vrbovečkog (1921, 45).

⁴⁹ Laszowski kao datum sastavljanja oporuke navodi 1. X. 1829 (sic!), a kao svjedoke: Franju Kukuljevića, kaptolskoga zagrebačkoga kurijalnoga župana, Bartola Matačića, velikoga suca Varaždins-ke županije, Ignjata Beyschlaga, »ašesora« županijskoga suda, Stjepana Martina Sušića, »ašesora« Va-raždinske županije i Gjurju Vojskeca, ašesora grada Varaždina (1921, 45).

⁵⁰ »Nema bitne razlike između njezine oporuke od 15. kolovoza 1824. i one od 1. listopada 1828., koje se kao izvornici čuvaju u pismohrani bilježnika Josipa Kuševića. Obje su napisane u Vrbovcu lije-pom njemačkom goticom, s time da su prvu supotpisali svjedoci u Zagrebu 22. rujna, a drugu u Varaž-dinu 11. listopada, što ukazuje i na Eleonorin itinerer«. (Maček 2006b, 39).

5. Eleonora, donatorica knjiga Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici

Poznata je činjenica da je od samih početaka knjižnični fond današnje Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu izgrađivan darovima, pri čem se kao najznačajniji donatori pojavljuju pripadnici viših društvenih slojeva.⁵¹ Jedna od donatorica bila je i grofica Patačić, koja je darovnicom na latinskom jeziku, datiranom 5. III. 1818. u Varaždinu pred čazmanskim Kaptolom, velikim dijelom naslijeđenu obiteljsku knjižnicu darovala prethodnici današnje Nacionalne i sveučilišne knjižnice⁵² (grofica Patačić naziva je Kraljevskom akademsko-nacionalnom knjižnicom u Zagrebu – Regia Academico-Nationali Bibliotheca Zagrebiensi, *Catalogus librorum...*, list 12r). Već godinu poslije (*dana 18-toga sušca meseca*), u *Pozivu Kralj. akademije zagrebačke za izgradnju akademijske knjižnice*, zabilježeno je: »Prvo knigarnici ovi vu broju i dobroti knjig osebito povekšanje pridospelo je od grofice Eleonore Patačić, glasovitoga pri nas, vu ratu i miru plemena zadnje odmirajuće rozgve Bartola najmre Patačića ostavlene vdove« (*Grada za povijest književnosti hrvatske*, 12, 1933, 141). Uz tekst darovnice iz 1818. priložen je i abecedni popis 643 darovana naslova i 906 knjižnih svezaka (l. 13r–34r).⁵³ U spomenutoj darovnici grofica navodi i dva zahtjeva: da ustupljena građa ostane trajno vlasništvo knjižnice u Zagrebu (čak i ako Akademija promijeni sjedište, a u tom slučaju zbirka bi se trebala pohraniti kod zagrebačkoga Kaptola) te da se povjerena knjižnična građa dobro čuva i daje na korištenje u čitaonici svima željnim obrazovanja (Tomečak 2007, 71). Knjižnica obitelji Patačić, kako pojašnjava Tomečak (2007, 72–73), sastojala se od dviju dulje vremena usporedno postojećih knjižnica različitih grana roda Patačića. Po vremenu nastanka, starija je knjižna zbirka Matije Patačića (1665–1715) te ona potomaka njegova brata Baltazara (1663–1719) iz grofovske grane. Spomenutu je zbirku obogaćivao Baltazarov unuk Ivan Patačić (1729–1773), čije su knjige bile označene mjesnim signaturama. Njegov pak sin, Bartol Patačić, obiteljskoj je knjižnici priskrbio ponešto rukopisnih djela i kartografske građe u razdoblju od XVII. do XIX. stoljeća, uveo slovočano-brojčane mjesne signaturama, a 1787–89. naručivao je suvremenu političku literaturu i povijesna djela preko austrijskoga tiskara, nakladnika i knjižara Johanna Thomasa von Trattnera (1717–1798).⁵⁴ Velik broj knjiga nije bio potpisivan njihovim imenima, čak

⁵¹ Primjerice, povjesničar Baltazar Adam Krčelić 1777. darovao je svoju knjižnicu (677 tiskanih djela i pedesetak rukopisa) novoosnovanoj zagrebačkoj Kraljevskoj akademiji znanosti (danas sastavni dio fundusa NSK).

⁵² Darovnica je pohranjena u NSK, u Zbirci rukopisa i starih knjiga, sign. R 3559, listovi 12v–34r, u sklopu spisa *Catalogus librorum Academiae Regiae Zagrebiensi annis 1777 et 1818 donatorum*, koji obuhvaća 186 listova ispisanih od triju ruku.

⁵³ Taj je broj naveden i u opisu spisa u katalogu NSK, kao i u tekstu I. Galić Bešker (2021, 199). A. Jembrih navodi da je poklonjena knjižna građa sadržavala 1427 naslova i 2677 svezaka (2004, 85), a B. Tomečak 675 naslova i 932 sveska (2007, 73).

⁵⁴ O Trattneru i njegovim trgovačkim vezama s B. Patačićem v. u tekstu A. Jembriha iz 2003. »Johann Thomas Edler von Trattner i njegovo značenje u tiskarstvu, nakladništvu i knjižarstvu Austrije i Hrvatske 18. stoljeća«. *Gazophylacium*, 8 (1–2), 40–59, osobito 55–56.

ni signiran. Mlada postankom i manja opsegom knjižnica je Franje Patačića (1738–1776) i supruge mu Katarine (1743–1811), Eleonorinih roditelja. Njih dvoje pribavili su knjižnu građu iz filozofije, pedagogije, gospodarstva, politike, povijesti, enciklopedistike, kao i beletristička djela, redovito su na njih zapisivali svoja imena, ali ih nisu signirali. Samo na pojedinim primjercima potpisao se njihov sin i Eleonorin brat, Fridrik Patačić. Roditeljsku je knjižnicu 1811. Katarininom smrću, naslijedila Eleonora, a šest godina poslije, nakon smrti supruga Bartola, ona je naslijedila i onu drugu, postankom stariju knjižnicu. Prema Tomečakovoj procjeni, u ukupnom knjižničnom fondu obitelji Patačić knjižnica Bartolova roda obuhvaćala je dvije trećine, a knjižnica Eleonorina roda oko jedne trećine knjiga (2007, 73). S obzirom na to da u knjižničnom arhivu NSK postoje dva popisa darovanih knjiga, smatra se da je grofica Patačić građu darovala u dva navrata. Od darovanih knjiga 1818. najviše ih je pripadalo starijoj grofovskoj grani Patačića i uglavnom su bile otisnute u XVIII. stoljeću – njih čak 369 (Galić Bešker 2021, 199). Zanimljivo je da su od ta 643 darovana naslova samo dva naslova otisnuta hrvatskim jezikom: najstarija tiskana kajkavska knjiga – *Decretum* (Nedelišće 1574) Ivanuša Pergošića – i anonimne praktične upute o sadnji dudova drva – *Kratek navuk iliti vuputjenje kak dudovo belo drevo zasadati, i črveki svilu delajući hraniti se moraju* (Zagreb, s. a.⁵⁵). God. 1828. grofica Eleonora je u svojoj oporuci naglasila da se knjige koje se pronađu nakon njezine smrti također ustupe zagrebačkoj knjižnici, pa je 1835. godinu dana nakon njezine smrti, sastavljen poseban popis, prema kojem je knjižnica bila bogatija za još 784 naslova u 1778 svezaka (Galić Bešker 2021, 199).⁵⁶ Od knjiga na hrvatskom jeziku, osim priručnika o uzgoju dudu, darovana su još tri priručnika: *Razgovor i navuk od držanja i hranjenja ovac zatam od obdelavanja duhana* (Zagreb 1771) Vaclava Jana Paula, adespotno djelo *Potvrđeni načini za vu vodi vtople, zadušene i drugem načinom nesrećne ljudi najpriložneše pomoći* (Zagreb 1780) i *Knjižica od baratanja z finki* (Zagreb 1798) Franje Oršića Slavetičkoga. Među preostalim djelima tu su duhovno štivo *Od nasledovanja Kristuševoga* (Zagreb 1760) Tome Kempenca, *Kronika aliti spomenek vsega sveta vekov* (Zagreb 1762) Pavla Rittera Vitezovića, potom roman *Kinki, nikoji kokinkinezijanski događaji drugima zemljam hasnoviti* (Beč 1771) u prijevodu Adama Tadije Blagojevića i njegov originalni spjev *Pjesnik–putnik* (Beč 1771) te zbirka propovijedi *Pet kamenov preče Davidove* (Zagreb 1764) u prijevodu Jurja Reša. U rukopisu su sačuvani pjesma iz 1805, nastala u Požegi za vrijeme Bartolova upravljanja tamošnjom županijom,⁵⁷ i Vitezovićevo povijest Srbije – *Serbia illustrata* – u prijepisu Ivana Patačića iz 1755.⁵⁸

⁵⁵ I. Kukuljević Sakcinski u *Bibliografiji hrvatskoj* navodi 1768. kao godinu izdanja (1860, 76).

⁵⁶ U Tomečaka i Jembriha ponovno su, kao i u zbroju darovanih knjiga iz 1818, različite brojke: kod prvoga, darovanih je naslova bilo 778 u 1777 svezaka (Tomečak 2007, 73) a kod potonjega 784 naslova u 1771 svesku (Jembrih 2004, 85).

⁵⁷ O njoj v. u poglavlju 3.

⁵⁸ O knjigama na hrvatskom jeziku iz Patačićeve knjižnice v. u: Galić Bešker, Irena. 2021. »Tragom prošlosti: obiteljska knjižnica Patačićeve kao dar akademskoj knjižnici u Zagrebu«. *Podravski zbornik*, 47, 199–204, osobito 202–203.

6. *Poemata singulis ec illustri familia comitum Patachich de Zajezda dedicata per diversos auctores*

Pod tim naslovom u Hrvatskom državnom arhivu (sign. HR-HDA-881-45) sačuvano je sedam pjesama/prigodnica posvećenih pojedinim članovima obitelji Patačić. Skupljene su u omotu s ukupno 16 listova različita formata. Na naslovnici omota upisano je *Collectio E. Laszowski*. Pet prigodnica (četiri na hrvatskom i jedna na latinskom) posvećeno je Bartolu, po jedna supruzi Eleonori i majci Eleonori. Pjesme su vjerojatno nastajale u razdoblju od 1790. do 1814., anonimne su, osim dviju kojima je autor prevoditelj i pjesnik Franjo Koritić (1771–1846): obje su ispjevane 1814., prva prigodom 50. obljetnice misništva Matije Vađona (Vagyona), kanonika i župnika u Martijancu (1766–90), proslavu koje je priredio grof Patačić, a druga je posvećena grofu Patačiću u povodu imendana (24. *velikomešnjaka*, spomendan sv. Bartola). Na pet malih listića zapisane su čestitke grofa Patačića, kao i one njemu namijenjene. U nastavku donosim pet početnih pjesama:⁵⁹

Pređev tvojeh, deda, oca, grofov izboriteh,
želja bila jest vsedilna da te mati prime,
to kreposti su činile i sveto življenje
da daruvan si od Boga ti matere mile.

Dvadeset let i tri denes, bračja, se spunjava 5
od gda mati Eleonora grofa je rodila,
vidte skrb nje v othranjenju, trude vu navuku
koja rada alduvaše Patačičevu rodu.

Živi anda, Bartol grof naš, trikrat još tuliko,
na veselje tvê matere vu vsem glasovito, 10
pređe tvoje ti nasleduj, hočeš imat roda,
poštuj mater, ljubi Boga, vse to bu zagoda.⁶⁰

⁵⁹ Inačice triju pjesama zapisane su i u *Kajkavskoj pjesmarici XVIII. vijeka*, sign. HR-HDA-881-688. Ta je pjesmarica bila u vlasništvu Antuna Tomašića (1739–1809), nekadašnjega župnika u Lovrečini kraj Vrbovca i prijatelja Patačičevih. Sadržava 51 pjesmu, prve četiri ispjevao je sam Tomašić, a ostale su većinom napitnice. V. o tome: Noršić, Vjekoslav. 1927. »Još jedna kajkavska pjesmarica XVIII. vijeka«. *Grada za povijest književnosti hrvatske*, 10, 163–172. U *Gradi* (str. 164–172) Noršić je sve pjesme objavio u izvornoj grafiji, a Jembrih prve četiri u transkribiranu obliku (2004, 89–90).

⁶⁰ Pjesma je zapisana bez naslova.

* vdova 1773, 7. Apr. (Bartolov otac Ivan Nepomuk doista je umro toga datuma)

** Nejasno mjesto u rkp.

*** Bart. C. fil. et Eleon. C. nurus (Bartol grof, sin i Eleonora, grofica, snaha)

Eleonore ekscelenc grofice Patačić, rodene Rintzmaul, u Vrbovcu

1.

Tvoja krepost Eleonora, Rintzmaul rođena,
horvackomu je orsagu zdavnja vu vsem znana,
znano je vsem i vsakomu koja si včinila,
Patačićev hižu od sveh neprilik branila.

2.

Kak bila si ostavljena,* zbritu pamet vzela 5
vu žalosti Aleksandra srce si prijela,
gospodarstvo povekšala,** mudro vsa ravnala,
velikašem i vsem drugem za čudo si bila.

3.

Kak mudra se vu ravnanju skazala si dosad, 10
ovakvu vseh potreboča skazuj se i odsad,
to te prose ovi tvoji dva mili golubi,***
kojih mili na te pogled tebe na to snubi.

4.

Jošče jedno ja najmenši imam tebi reči, 15
da spuni se tvê želenje tebi želejuči,
podložne vse tebi včini i vsem podložne
vu slobode tak živuči obraduju tebe.

5.

Tvê kreposti nezbrojene vse nas prikapčiše 20
da na službu tebi dužnu vsi simo dojdoše,
svecke ljubi, redne trpi na priliku prvih,
blagoslov češ imat vu vsem spunjeno želenje.

6.

Živi anda godovnjača, mala vu peršone,
Eleonora v razumnosti velika i v čine,
živi nam ti vu dragoče golubom v stalnosti,
mi pak skupa vsi želimo da ti Bog radosti.

Eleonore rodene i vdane grofu Patačić od Zajezde ispevanje ovakovo bivaše

Patačić si ti rođena, Patačiću grofu vdana,
 ovoj, onoj jesi strani dika i kinč izebrani,
 tvê držanje vu vsem čedno, ovoj hiži je povolno,
 kad god hodiš z krepostnemi, k tebi vlečeš vsakog trakmi.
 Eleonora, ti grofica, kak včinjena zaručnica, 5
 Eleonora, tvâ svekrva, vse ufanje vu te vrgla,
 bila najmre njenja želja da se spuni Božja volja,
 da se spuni hižni zakon, zato Bogu dajte naklon.
 Ti prigledaj k vsemu verno, to svekrva čeka želno,
 da dva vi nje kinči želni glas imate nevmrtelni, 10
 živi duplit Patačićka, Eleonora godovnjača,
 iz ovoga Bog pridovka, naj ti skoro da odvetka.

Zajezda, 25. Aug. 1791.

Oči moje, kaj smerjate vu Zajezde gradu
 ko da ne bi nikad vidle nje gospode v rodu,
 kompaniju poglavitu tak skupa spravljenu
 na veselje i na službu dojdjuč dragovoljno.

Vse Patačić orsag držal vsigdar v preštimanju, 5
 i tko sada stalno drži da po zaslužanju
 svem pri Bogu i orsagu ne prestane radost,
 v dneveh najmre osebuteh vsigdar vekša skupnost.

Ne govorim samo z mene, pitajte orsage, 10
 ali i vi sami vnogi valujte iz drage
 vere naše domovine ter faleti najte,
 nego pravo vu jezikeh i v srcah imajte.

Da se roda Patačićev pravo to dotiče,
 da su bili v pobožnosti, domovina viče,
 hasnoviti pak orsagu da i drugam zvani 15
 zbog mudrosti bili dika i kinč izebrani.

Nedvojeno to imamo v Bartolu njihovom
 godovnjaku grofu čekat, odvetku jedinom,
 kî od pređev prirodene ima vse kreposti
 koje je i bude kazal kraljestvu zadosti. 20

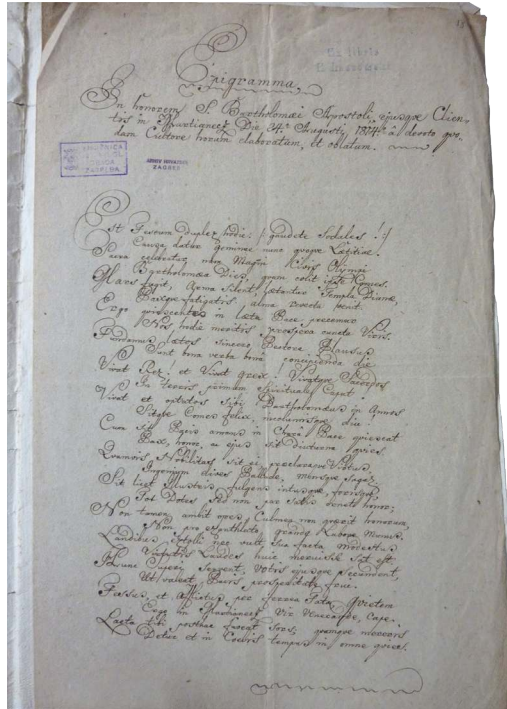
Bog te živi, grof godovnjak, na vno go deset let,
 ar si naš od domovine sam jeden roda cvet.
 Blagoslovi te Bog z neba, da ti dobiš roda
 v kom se budu veselili prosti i gospoda.

Epigram

*u čast svetoga Bartola apostola i njegova štíćenika,
 koji im je dana 24. kolovoza 1814. ispjevao i podao njihov odani štovatelj⁶¹*

Danas dvostruk je blagdan (stoga se radujte, družil!),
 Zato za slavlje sad razloga imamo dva.
 Slavi sveti se Bartol, žitelj Olimpa silnog,
 Kojega usto i sâm časti i proslavlja grof.
 Oružje šuti, bježi Mars, dok Dijanin hram se 5
 Raduje, blagi mir umornom natrag će doć.
 Stoga molimo danas, u divnom uživajuć miru,
 Dobro da bude sve zaslužnim ljudima tim.
 Iskrena srca ih sada radosnim častimo pljeskom,
 Dobrom riječi taj dobar nek započne dan. 10
 Živjeli kralj i pastva! Nek usto i svećenik živi
 Što je u zemljama svim najviša duhovna vlast!
 Neka i Bartol živi koliko god mu je drago,
 Neka bude grof zauvijek sretan i zdrav!
 Kao ljubitelj mira, nek blaženi uživa spokoj, 15
 Njemu neka je čast, vječno blaženstvo i mir!
 Premda krasi ga plemstvo i s njime slavna vrlina,
 Božice Palade um, mudar i razborit duh,
 Neka se Presvijetli istiće kod kuće, kao i vani,
 Neka toliki dar resi još krasnija čast! 20
 Ipak ne teži takav značaj za najvećom časti,
 Niti za uložen trud zahtijeva veliki dar,
 Ne voli, skroman, hvaliti svoja vlastita djela,
 Njemu je dovoljna tek pohvala kreposti, znaj.
 Neka ga čuvaju Višnji i neka njemu su skloni 25
 Kako bi mogao on vječni uživati mir.
 Teškim usudom šiban i umoran, prečasni mužu,
 U Martijancu ti spokoj pronađi sad svoj!
 Neka ti poslije smrti naklona bude sudbina,
 Na nebesima k tom darovan zaslužen mir. 30

⁶¹ S latinskoga prepjevala Zrinka Blažević, na čemu joj najsrdačnije zahvaljujem.

Slika 4. *Epigramma. Poemata singulis ec illustri familia comitum Patachich de Zajezda dedicata per diversos auctores.* Hrvatski državni arhiv, sign. HR-HDA-881-45 / Croatian State Archives

7. Portreti

Danas su poznata dva portreta Eleonore Patačić, oba u tehnici ulja na platnu. Prvi (41,4 cm × 32,3 cm), koji je naslikao Vincenz Porkerth (1824 – ?) oko 1848., nalazi se u Muzeju grada Zagreba (Simić-Bulat 1969, 3, 5). Drugi se portret (83,5 cm × 64 cm) nalazi u Hrvatskom povijesnom muzeju (Schneider 1982, 151), a kao mogući autor naveden je mađarski slikar njemačkoga podrijetla Johann Daniel Donat (1744–1830). Anka Simić-Bulat spominje i minijaturu grofice Patačić (8 cm × 6,3 cm) iz 1843., autorstvo koje je pripisala hrvatskom slikaru slovenskoga podrijetla Matiji Brodniku (1814–1845) (1972, 71, 82, 90, 92).

God. 2020. Hrvatska pošta, u povodu 250. obljetnice Eleonorina rođenja, objavila je prigodni žig *Grofica Eleonora Patačić* (u uporabi u poštanskom uredu 10340 Vrbovec).

U Dijecezanskom muzeju u Zagrebu, u tehnici ulja na platnu, čuva se i portret Bartola Patačića (42,5 cm × 19,5 cm) anonimnoga autora, nastao oko 1800. Reprodukciju je objavio Maček (2006b, 36).

8. Zaključak

Na osnovi navedenoga vidljivo je da je Eleonora Patačić ostavila neizbrisiv trag u cjelokupnoj hrvatskoj kulturnoj povijesti. Nakon Helene Patačić, poznate donatorice iz XVII. stoljeća, Eleonora je svoj humanitarni i donatorski rad ostvarila u prvoj polovici XIX. stoljeća. Ostavši rano bez nasljednikâ, cijeli život, uz supruga Bartola koji je umro 1817., posvetila je brizi za slabe, nemoćne i bolesne, podupirući ih novčano, brinula je za održavanje duhovnoga života, donirajući novac za gradnju crkava i župnih dvorova, a poklanjanjem obiteljske knjižnice stvorila je velik dio knjižničnoga fonda današnje Nacionalne i sveučilišne knjižnice.

IZVORI

Agramer politische Zeitung. 1834, 9 (81), II. X, 1.

Brezovački, Tito. 1803. *Amplissimis honoribus illustrissimi domini comitis Bartholomaei Patachich de Zajezda &c. &c. &c. dum festivo ritu in supremum moderatorem provinciae Posegane inauguratus fuisset Posegae VIII. idus Junii MDCCCIII*. Zagrabiae, Typis Novoszelianis. [NSK, Zbirka rukopisa i starih knjiga, sign. RIIF-8°-54]

Catalogus librorum Academiae Regiae Zagrabiansi annis 1777 et 1818 donatorum. [NSK, Zbirka rukopisa i starih knjiga, sign. R 3559]

Čanji, Ivan. 1817. *Brevis memoria illustrissimi comitis Bartholomaei Patachich de Zajezda et Zarand, perpetui in Verbovecz et Rakovecz S. C. R. A. M. Camerarii, a gestis, in Zagrabiansi quidem Administratoris in Posegano autem Comitatus actualis Supremi Comitis, prout etiam ad Exc. Tabulam Banalem Co-Judicis dignitatibus conspicui, relata occasione sollennis pro anima ejus in collegiata et parochiali ecclesia Varasdinensi Parentationis die 14. Aprilis 1817*. Zagrabiae, Typis Novoszelianis. [NSK, Zbirka rukopisa i starih knjiga, sign. RIIF-8°-761]

Čanji, Ivan. 1817. *Spomenek presvetloga, vrednoga i viteškoga gospodina grofa Bartola Patačić od Zajezde i Zarand, ... kada vu farnoj cirkvi vrbovečki svoje proti tak vrednomu tovarušu ljubavi i zahvalnosti dužnost presvetla i viteška gospa grofica rođena i vdova Eleonora Patačić z dostojnum pompum dala je zvršiti dan 14. meseca apriliža leta 1817, na prvo postavljen od Januša Čanji fare vrbovečke plebanuša*. Vu Zagrebu, pritiskano vu Novoselskoj slovotiski. [Samostan i župa sv. Roka, Virovitica, sign. RII-8°-22]

Festum carmen honoribus illustrissimi domini domini Bartholomaei comitis Patachich de Zajezda ... dum officium supremi comitis comitatus Posegani anno 1803. VIII Idus Junii in libera et regia civitate Posegana sollemniter auspicaretur, per Musam Poseganam dicatum. Essekini, Litteris Divalentanis. [NSK, Zbirka rukopisa i starih knjiga, sign. RIIF-8°-494]

Imreffy, Stjepan. 1806. *Encomion honori illustrissimi domini comitis Bartholomaei Patachich de Zajezda, ... dum diem suum onomasticum in corona minorum comitatus sui magistratualium MDCCCVI. IX. Kalend. Septemb. celebraret*. Essekini, Litteris Divalentanis. [NSK, Zbirka rukopisa i starih knjiga, sign. RIIF-8°-156]

Kajkavska pjesmarica 18. vijeka. [Hrvatski državni arhiv, sign. HR-HDA-881-688]

Kardoš, Josip. 1803. *Festivus applausus honoribus ill.d.com. Bartholomaei Patachich de Zajezda et Zarand ... dum supremi comitis Posegani dignitatem adiret. Dicatus a Josepho Kardoss ... a. 1803. die 6. Junii*. Zagrabiae, Typis Novoszelianis. [Franjevački samostan i župa Duha Svetoga, Požega; bez signature]

- Klohammer, Franjo. 1803. *Ad VIII. Idus Junias queis excellentissimus ac illustrissimus dominus Georgius e comitibus Nitzky ... nec non ... dominum Bartholomaeum e comitibus Pattachich de Zajezda in supremum comitem provinciae Poseganae ritu solenni inauguravit anno MDCCCIII*. Zagrabiae, Typis Novoszelianis. [NSK, Zbirka rukopisa i starih knjiga, sign. RIIF-8°-192]
- Klohammer, Franjo. 1803. *Ad VIII. Idus Junias queis illustrissimus dominus Bartholomaeus e comitibus Pattachich de Zajezda perpetuus in Rakovecz et Verbovecz s. c. r. et a. majestatis camerarius supremi comitis provinciae Poseganae munus ritu solenni capessivit anno MDCCCIII*. Zagrabiae, Typis Novoszelianis. [NSK, Zbirka rukopisa i starih knjiga, sign. RIIF-8°-1360]
- Krajačić, Petar. 1803. *Illustrissimo domino comiti Bartholomaeo Patachich ad dignitatem supremi comitis comitatus Posegani sublimao. 1803. P. K. V. C.* Zagrabiae, Typis Novoszelianis. [NSK, Zbirka rukopisa i starih knjiga, sign. RIID-8°-303 a]
- Kunitsch, Michael von. 1834. »Rhapsodien über Gärtnerei, Anlagen, Obstbaumsucht und Landwirtschaft in Croatien«. *Allgemeine deutsche Garten-Zeitung*, 12 (33), 17. VIII, 258; 12 (39), 29. IX, 304.
- Matasović, Josip. Osobni fond. 1847–1990. [Hrvatski državni arhiv, sign. HR-HDA-1059/7; kut. 101]
- Naredbe Varaždinske dobročinstva složnosti od Cesarsko kraljevske i apoštolske svetlosti najmilostivneše potvrđene*. Varaždin, štampano po Ivanu Sangila. [Samostan sv. Ivana Krstitelja, Varaždin, sign. RII-8°-III]
- Opoevčanin, Stjepan. 1803. *Applausus quum ... dominus comes Patachich de Zajezda, ... pompa solenni in supremum comitem comitatus Posegani inauguraretur a Stephano Opojevcsanin ... concinnatus anno MDCCCIII*. Essekini, Litteris Divaltanis. [NSK, sign. 20.435]
- Orationes occasione instalationis illustrissimi domini comitis Bartholomaei Patachich de Zajezda perpetui in Verbovecz et Rakovecz ... in supremum comitem de Posega dictae anno MDCCCIII*. Zagrabiae, Typis Novoszelianis. [NSK, Zbirka rukopisa i starih knjiga, sign. RIIF-8°-515]
- Pisma u vrime poklada pivana u Požezi godine 1805*. [NSK, Zbirka rukopisa i starih knjiga, sign. R 3281]
- Poemata singulis ec illustri familia comitum Patachich de Zajezda dedicata per diversos auctores*. [Hrvatski državni arhiv, sign. HR-HDA-881-45]
- Rakovac, Dragutin. 1831. *Pesma najsvetlejšoj i najpreštimanješoj grofici Eleonori Patačić od Zajezde i Zarand, kakti viteškoj narodnoga jezika ljubitelici na ocvetenje godovnoga dana vu glubokem strahopočitanju alduvana po Karolu Rakovec, pravac vu drugem letu poslušitelu*. Vu Zagrebu, pritiskano pri Ferencu Župan. [NSK, Zbirka rukopisa i starih knjiga, sign. sign. RIID-8°-106]
- Rakovac, Dragutin. 1832. *Oplužavanje 21. sečna 1832. najsvetlejšoj gospi grofici Leonori, vdovi Patačići od Zajezde i Zaranda, ispeval Karol B. IM. Rakovec*. Vu Zagrebu, iz Slovotiske Ferencu Župana. [NSK, Zbirka rukopisa i starih knjiga, sign. RIID-8°-233]
- Smolec, Filip. 1823. *Prodečtvo na dan blagoslovenja kapele sv. Antona vu Gužčerovcu po njih gospoctrva gospi grofici Eleonori rođeni Patačić od Zajezde i Zarand, gospodina grofa Bartola nega Patačić od Zajezde i Zarand ... ostavlenoj vdovi podignjene leto 1823 klasna meseca 22a dana složeno i rečeno po Filipu Smolec, plebanušu pri sv. Petru na Orehovcu. Z dopuščenjem poglavarov*. Vu Zagrebu, pritiskano vu Novoselskoj slovotiski [NSK, Zbirka rukopisa i starih knjiga, sign. RIID-8°-269]
- Vračan, Josip. 1823. *Razlaganje sveteh evangelijumov za celo leto nedelj po Josefu Vračan, kotara koprivničkoga vicejasprištu i fare ludbrečke plebanušu kak takaj slavne varmeđije varaždinske stola sudbenoga prisedniku popisano, na općinsku svetlost van дано*. Vu Varaždinu, pritiskano z slovami Ivana Sangila, Kral. priv. štamp. [NSK, Zbirka rukopisa i starih knjiga, sign. RIID-8°-3]

LITERATURA

- Bogdan, Tomislav. 2012. »Pesme horvatske i predlošci strani«. U: *Perivoj od slave. Zbornik Dunje Fališevac* (ur. Bogdan, Tomislav, Ivana Brković, Davor Dukić, Lahorka Plejić Poje), 13–26. Zagreb: FF press.
- Belošević, Stjepan. 1926. *Županija varaždinska i slob. i kralj. grad Varaždin*. Zagreb: vlastita naklada.
- Bulat-Simić, Anka. 1972. »Minijaturisti zagrebačkog kruga 1840/1850«. *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 1–2, 68–93.
- »Crtice iz prošlosti „Dobrotvornoga društva u Varaždinu“«. 1921. *Slobodni građanin*, 3 (23), 11. VI, 2–3; (24), 18. VI, 2–3; (26), 2. VII, 1–2; (27), 9. VII, 3; (29), 23. VII, 3.
- Deželić, Velimir (prir.). 1909. *Pisma pisana dru. Ljudevitu Gaju i neki njegovi sastavci (1828–1850). Grada za povijest književnosti hrvatske*, 6.
- Domljan, Žarko, Željko Tomičić, Katarina Horvat-Levaj, Doris Baričević, Anđelko Badurina, Mirjana Repanić-Braun, Ivo Lentić. 1993. »Gušćerovec«. U: *Križevci: grad i okolica*, 329–332. Zagreb: Institut za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu.
- Fališevac, Dunja. 2003. »Žena-autorica i lik žene u hrvatskoj novovjekoj književnoj kulturi (od XVI. do XVIII. stoljeća)«. U: Botica, Stipe (ur.). *Zbornik Zagrebačke slavističke škole 2002*. 118–137. Zagreb: FF press.
- »Pozivi Kralj. akademije zagrebačke za izgradnju akademijske knjižnice (1819)«. 1933. U: Fancev, Franjo (prir.). *Dokumenti za naše podrijetlo hrvatskoga preporeda (1790–1832). Grada za povijest književnosti hrvatske*, 12, 140–142.
- Galić Bešker, Irena. 2021. »Tragom prošlosti: obiteljska knjižnica Patačićevih kao dar akademijskoj knjižnici u Zagrebu«. *Podravski zbornik*, 47, 199–204.
- Jembrih, Alojz. 1991. »Dodatak pretisku«. U: *Pesme horvatske Katarine Patačić (1781)*, 1–34. Zagreb–Donja Stubica: Kajkaviana, Nacionalna i sveučilišna biblioteka.
- Jembrih, Alojz. 2003. »Johann Thomas Edler von Trattner i njegovo značenje u tiskarstvu, nakladništvu i knjižarstvu Austrije i Hrvatske 18. stoljeća«. *Gazophylacium*, 8 (1–2), 40–59.
- Jembrih, Alojz. 2004. »Tragom kulturne i književne baštine znamenitih pl. Patačića«. *Gazophylacium*, 9 (1–2), 62–97.
- Krčelić, Baltazar Adam. 1952. *Annuae ili historija. 1748–1767*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Kukuljević Sakcinski, Ivan. 1860. *Bibliografija hrvatska: tiskane knjige*. Zagreb: Brzotisak Dragutina Albrechta.
- Kukuljević Sakcinski, Ivan. 1891. *Nadpisi sredovječni i novovjeki na crkvah, javnih i privatnih sgradah itd. u Hrvatskoj i Slavoniji*. Zagreb: Knjižara Jugoslavenske akademije, Knjižara Dioničke tiskare.
- Laszowski, Emilij. 1921. *Iz prošlosti Vrbovca rodnoga mjesta hrvatskoga bana Petra grofa Zrinskoga*. Zagreb: Tiskara Kuzma Rožmanić.
- Maček, Pavao. 2004. *Rod Patačića od Zajezde – rodoslovna rasprava*. Zagreb: Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije »Tkalčić«.
- Maček, Pavao. 2006a. »Rodoslovlje barunskog ogranka Patačića od Zajezde«. *Kaj*, 39 (5–6), 129–153.
- Maček, Pavao. 2006b. »Rodoslovlje grofovskog ogranka Patačića od Zajezde«. U: Koščak, Anđelko (ur.). *Patačići od Zajezde i crkva u Remetincu* (zbornik), 9–45. Zagreb–Novi Marof–Remetinec: Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije »Tkalčić«, Grad Novi Marof, Župa Blažene Djevice Marije Kraljice sv. Krunice.
- Matasović, Josip. 1930. »Prilog genealogiji Patačića«. *Narodna starina*, 9 (24), 409–448.
- Noršić, Vjekoslav. 1927. »Još jedna kajkavska pjesmarica XVIII. vijeka«. *Grada za povijest književnosti hrvatske*, 10, 163–172.

- Novaković, Darko. 1997. »Latinske pjesme Tita Brezovačkoga«. *Dani Hvarškoga kazališta*, 23 (1), 344–372.
- P. L. 1934. »Prilog rodopisu grofova Patačića«. *Vjesnik Kr. državnog arkiva u Zagrebu*, 6, 207–208.
- Schneider, Marijana. 1982. *Portreti 16–18. stoljeća*. Zagreb: Povijesni muzej Hrvatske.
- Sekulić, Ante. 1993. »Čanji, Ivan«. *Hrvatski biografski leksikon*. 3. Č–Đ. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 24–25.
- Simić-Bulat, Anka. 1969. »Vincenz Porkerth«. *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske*, 18 (4) 3–6.
- Szabo, Agneza. 1996. »Patačići od Zajezde«. *Matica*, 46 (3), 2–5.
- Szabo, Agneza. 2004. »Istaknuti članovi grofova Patačić od Zajezde s osvrtom na njihove političke i kulturno-prosvjetne djelatnosti«. *Gazophylacium*, 9 (1–2), 50–61.
- Szinnyei, József. 1893. *Magyar írók élete és munkái*. II. kötet. Caban–Exner. Budapest: Kiadja Hornyánszky Viktor Könyvkiadóhivatala.
- Škvorc, Đuro. 2005. »Župa svetog Petra Apostola u Svetom Petru Orehovcu«. *Cris*, 7 (1), 123–133.
- Šunjić, Ankica. 2009. »Klohammer, Franjo«. *Hrvatski biografski leksikon*. 7. Kam–Ko. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 396–397.
- Tomečak, Branko. 2007. »O sadržaju i okolnostima darovanja značajnije i starije knjižnične građe: iz povijesti Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu prije 1920. godine«. U: Willer, Mirna (ur.). *400. obljetnica Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu* (zbornik), 66–78. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica.
- Vragović, Josip, Ivanka Ratković. 2005. *Ljubeščica: povijest župe, mjesta i narodni običaji*. Ljubeščica–Novi Marof: Župa Majke Božje Snježne, Općina Ljubeščica, Ogranak Matice hrvatske.
- Vrhovac, Maksimilijan. 1987. *Dnevnik = Diarium*. 1. (1801–1809). Zagreb: Kršćanska sadašnjost, Sveučilišna naklada Liber, ČGP Delo / OUR Globus, Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Vrhovac, Maksimilijan. 2017. *Dnevnik = Diarium*. 2. (1810–1815). Zagreb: Kršćanska sadašnjost, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za povijest – Zavod za hrvatsku povijest.
- Winter, Marija. 1977. »Iz starije prošlosti Martijanca«. *Podravski zbornik*, 3, 233–245.

COUNTESS ELEONORA: A PROMINENT DONATOR AND BENEFACTOR FROM THE PATAČIĆ NOBLE FAMILY

Jasmina Lukec

The Miroslav Krleža Institute of Lexicography, Zagreb

jasmina.lukec@lzmk.hr

ABSTRACT: The article explores the influence and significance of Countess Eleonora Patačić, the last member of her family, in Croatian cultural history. As the daughter of Katarina Patačić, known in Croatian literary historiography for commissioning and editing the collection *Pesme horvatske* (1781), the first published secular work in Croatian literature featuring an editor with a female name and the most important collection of secular poetry in the Kajkavian literary tradition of the 18th century, and as the wife of Bartol Patačić, a figure of high political importance who enjoyed »universal respect and love« among the people, Eleonora dedicated her life to philanthropic endeavours. Drawing upon available literature and archival research, including material from the personal archive of Josip Matasović and mostly anonymous manuscript poems of occasional nature dedicated to Eleonora, her husband Bartol, and her identically named mother-in-law, the article highlights Eleonora's philanthropic work. This includes monetary contributions towards the construction of religious buildings, the erection of tombstones for family members, and the donation of an inherited family library to today's National and University Library in Zagreb on two occasions. Furthermore, her charitable role is exemplified by the establishment of the oldest Croatian charitable association in Varaždin in 1828, and her will stipulated the allocation of monetary funds to the needy on numerous family estates. Following her husband Bartol's death in 1817, she also fulfilled his vision of establishing a foundation to aid serfs, leaving them estates in Vidovec, Gušcerovec, Kalnik, and Martijanec. Recognised as a philanthropist and a lover of the national language, works were dedicated to her by Josip Vračan (1823), Filip Smolec (1823), and Dragutin Rakovac (1831 and 1832). The article presents transcribed excerpts from these works as well as several anonymous occasional poems addressed to Eleonora and her family members on the occasion of their name days and birthdays.

Keywords: Eleonora Patačić; Bartol Patačić; donor; benefactress; occasional poem

Članci su dostupni pod licencijom Creative Commons: Imenovanje 4.0 međunarodna (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). Sadržaj se smije umnožavati, distribuirati, priopćavati javnosti, prerađivati i koristiti u bilo koju svrhu, uz obavezno navođenje autorstva i izvora.